

PIOTR JÓZEF JANOWSKI

<https://orcid.org/0000-0002-2327-996X>

(Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie)

INWENTARZ POŚMIERTNY RUCHOMOŚCI ARCHITEKTA KRÓLEWSKIEGO JANA TREVANA Z ROKU 1642*

Pamięci Profesora Kazimierza Kuczmana (1947–2021)

Abstrakt

Na podstawie inwentarza ruchomości pozostałych po śmierci architekta królewskiego Jana Trevana zrekonstruowano nieznane dotąd fakty z biografii artysty oraz omówiono sieć jego powiązań rodzinnych i zawodowych. Publikowane źródło dało asumpt do rozważań na temat kultury materialnej i kondycji finansowej architekta pierwszej połowy XVII wieku, a także poszerzyło wiedzę o życiu codziennym rodziny Trevano. W księgozbiorze artysty obok książek o architekturze znajdowały się również traktaty z zakresu sztuki fortyfikacyjnej i oblężniczej, co pozwoliło spojrzeć na twórczość Trevana z nowej perspektywy badawczej.

Słowa kluczowe: architekt królewski, Jan Trevano, inwentarz pośmiertny, katalog biblioteki

Inwentarze pośmiertne ruchomości, stanowiące niegdyś „urzędne popisanie rzeczy należonych na dziedzictwie albo w mieszkaniu”, świadczą o kondycji materialnej, a niekiedy również o życiu intelektualnym zmarłego¹. Pozwalają również na

częściową rekonstrukcję rzeczywistości ludzi danej epoki oraz poznanie ich relacji rodzinnych, majątkowych i zawodowych. Obok intercyz, kontraktów małżeńskich oraz testamentów, pośmiertne spisy mobiliów były jednymi z najczęściej sporządzanych

* Pragnę złożyć serdeczne podziękowania za okazaną życzliwość podczas pisania niniejszego artykułu dr. hab. Bogusławowi Krasnowolskiemu, prof. UP JP II, oraz dr. hab. Marianowi Wolskiemu, prof. UP JP II, za cenne uwagi i pomoc przy edycji źródła.

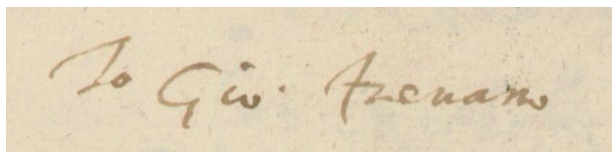
¹ Bartłomiej Groicki, *Porządek sądów i spraw miejskich prawa magdeburskiego w Koronie Polskiej*, wyd. Karol Koranyi, Warszawa 1953, s. 175. Na temat testamentów i pośmiertnych inwentarzy ruchomości zob. m.in.: Andrzej Pośpiech, *Pułapka oczywistości. Pośmiertne spisy ruchomości szlachty wielkopolskiej z XVII wieku*, Warszawa 1992; *Testamenty szlachty krakowskiej XVII–XVIII w.: wybór tekstów źródłowych z lat 1650–1799*, oprac. Alicja Falniowska-Gradowska, Kraków 1997; Dariusz Główka, *Majątek osobisty duchowieństwa katolickiego w Koronie w XVII i XVIII wieku*, Warszawa 2004; Bożena Popiołek, *Woli mojej ostatniej testament ten...: testamenty staropolskie jako źródło*

do historii mentalności XVII i XVIII wieku, Kraków 2009; Katarzyna Justyniarska-Chojak, *Testamenty i inwentarze pośmiertne z ksiąg miejskich województwa sandomierskiego (XVI–XVIII wiek)*, Kielce 2010; Marcin Gadocha, *Testamenty i inwentarz Jadwigi i Marcina Mitkiewiczów – przyczynek do dziejów mieszczaństwa krakowskiego*, „Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego”, T. 3: 2011, s. 98–121; Jacek Pielas, *Podziały majątkowe szlachty koronnej w XVII wieku*, Kielce 2013; idem, *Inwentarze pośmiertne ruchomości szlachty sandomierskiej z XVII i XVIII wieku – perspektywy i problemy metodologiczne przygotowywanej edycji źródłowej*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 2015, t. 63, z. 4, s. 629–635; *Testamenty szlacheckie z ksiąg grodzkich i ziemskich ziemi halickiej z XVII wieku*, wyd. Paweł Klint, Konrad Rzemieniecki, Jakub Węglorz, Wrocław 2018.

aktów urzędowych². Rejestr mienia przygotowywano zazwyczaj na wniosek krewnych zmarłego, a jego zasadniczą rolą było udokumentowanie stanu posiadania nieboszczyka oraz oszacowanie wartości pozostawionego przez niego majątku. Równocześnie dokument ten miał zabezpieczać dobytek zmarłego przed ewentualnymi roszczeniami jego wierzycieli, chronić prawa spadkobierców i ułatwić dalsze działy spadku.

Na początku XVII wieku w zachodnioeuropejskim piśmiennictwie pojawiły się wskazówki, jak inwentaryzować majątek po śmierci właściciela. Bazylejski filolog i notariusz Johann Rudolph Sattler w *Thesaurus Notariorum* z roku 1600 radził, aby spis ruchomości rozpoczynał się od wykazu długów zmarłego, a następnie pozostałej gotówki, naczyń i mebli. W osobnym rozdziale zalecał umieszczanie pościeli, wyrobów lnianych oraz odzieży. Z kolei działający w Bayreuth notariusz Adam Volckmann proponował, by przedmioty spisywać zgodnie z kryterium ich wartości i funkcji lub miejsca przechowywania. We wzorcowym inwentarzu Volckmann wyróżnił poszczególne kategorie przedmiotów: wyroby ze złota i srebra, pieniądze, naczynia z cyny i mosiądzu, książki, suknie, pościel oraz bieliznę³. Podobne zalecenia zawarł w *Obronie sierot i wdów* prawnik i tłumacz Bartłomiej Groicki, którego prace niewątpliwie wpłynęły na układ polskich inwentarzy pośmiertnych i termin ich sporządzania⁴.

Pochodzenie Jana (Giovanniego Battisty) Trevana, jego wykształcenie i okoliczności przybycia z Lugano do Krakowa ciągle nie zostały dostatecznie poznane⁵. Po raz pierwszy nazwisko architekta pojawiło się w rachunkach wielkorządowych w roku 1599 w związku z pracami przy wawelskich scho-

1. Podpis Jana Trevana na kwicie za dostarczenie kamiennych węgarów do okien (z 14 sierpnia 1602). W tym czasie architekt na polecenie Zygmunta III Wazy kierował odnowieniem wnętrza rezydencji na Wawelu po pożarze z r. 1595. Za: Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Skarbu Koronnego IV, Rekognicje i kwity 1594–1602, jedn. 11, s. 1124

dach Senatorskich⁶ (il. 1). W kolejnych latach Trevano realizował dla Zygmunta III Wazy przebudowę zamku na Wawelu oraz podkrakowskiej rezydencji w Łobzowie⁷ (il. 2). Funkcję architekta królewskiego Wazów łączył ze zleceniami płynącymi z różnych kręgów i środowisk. Pracował dla bp. krakowskiego Marcina Szyszkowskiego, za którego pontyfikatu wznosił przy katedrze wawelskiej mur z trzema bramkami, ołtarz baldachimowy nad trumną św. Stanisława oraz pomnik nagrobny swojego zleceniodawcy⁸. Nazwisko Trevana pojawiło się również w dokumencie z roku 1619 poświadczającym ukończenie budowy kościoła św. Piotra i Pawła w Krakowie⁹ (il. 3). Architekt realizował także mniejsze

² Ewa Danowska, *Intercyzy, testamenty i inwentarze pośmiertne krakowskich mieszczan epoki nowożytnej jako źródło edycji*, w: *Teoria i praktyka edycji nowożytnych źródeł w Polsce (XVI–XVII w.)*, red. Adam Perłakowski, Kraków 2011, s. 219–226.

³ M. Gadocha, *Testamenty i inwentarz Jadwigi i Marcina Mitkiewiczów*, op.cit., s. 99.

⁴ B. Groicki, *Porządek sądów*, op.cit., s. 175.

⁵ Informacje biograficzne o Janie Trevanie zob. m.in.: Stanisław Tomkowicz, *Przyczynki do historii kultury Krakowa w pierwszej połowie XVII w.*, Lwów 1912, s. 128–134; Stanisław Łoza, *Słownik architektów i budowniczych Polaków oraz cudzoziemców w Polsce pracujących*, Warszawa 1931, s. 341–342; idem, *Architekci i budowniczowie w Polsce*, Warszawa 1954, s. 415 oraz Adam Bochnak, *Kościół św. Piotra i Pawła w Krakowie i jego rzymski pierwowzór oraz architekt królewski Jan Trevano*, „Prace Komisji Historii Sztuki”, T. 9: 1948, s. 89–125.

⁶ Olga Solarz, *Nieznane źródło do historii przebudowy pałacu wawelskiego za panowania Zygmunta III Wazy*, *Studia do Dziejów Wawelu*, t. 2, Kraków 1961, s. 455–461; Kazimierz Kuczman, *Przełom wawelski*, w: *Sztuka XVII wieku w Polsce. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki Kraków, grudzień 1993*, red. Teresa Hrankowska, Warszawa 1994, s. 163–176.

⁷ Witold Kiełszkowski, *Zamek królewski w Łobzowie*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 1935, t. 4, nr 1, s. 6–25; Jan Władysław Rączka, *Królewska rezydencja pałacowo-ogrodowa na Łobzowie. Stan badań i zachowane źródła archiwalne (1585–1655)*, „Teka Komisji Urbanistyki i Architektury”, T. 17: 1983, s. 31–39; Piotr Józef Janowski, *Rezydencja królewska w Łobzowie w epoce Wazów 1587–1668*, w: *Residentiae tempore belli et pacis. Materiały do badań i ochrony założeń rezydencjonalnych i obronnych*, red. Piotr Lasek, Piotr Sypczuk, Warszawa 2019, s. 53–76 (tam wcześniejsza literatura).

⁸ Kazimiera Kutrzebianka, *Mauzoleum św. Stanisława w katedrze na Wawelu*, Kraków 1925, s. 14–15; A. Bochnak, *Kościół św. Piotra i Pawła*, op.cit., s. 114–119; Michał Rożek, *Katedra wawelska w XVII wieku*, Biblioteka Krakowska, nr 121, Kraków 1980, s. 73–78.

⁹ „Joanne Trevano Lombardo fabricae eiusdem basilicae architecto” (Franciszek Klein, *Kościół św. Piotra i Pawła w Krakowie*, „Rocznik Krakowski”, T. 12: 1910, s. 52). Na temat roli Trevana w budowie kościoła św. Piotra i Pawła zob. m.in.: A. Bochnak, *Kościół św. Piotra i Pawła*, op.cit., s. 89–113; Jerzy Paszenda, *Nieznane*

2. Południowa bramka muru otaczającego katedrę wawelską projektu Jana Trevana z lat 1616–1619. Fot. Piotr J. Janowski

zlecenia pochodzące od zakonów krakowskich. Pracował dla klasztoru norbertanek na Zwierzyńcu oraz dla karmelitanek bosych¹⁰. Trevano miał być auto-

źródło do dziejów budowy kościoła św. Piotra w Krakowie, „Biuletyn Historii Sztuki”, 1966, t. 28, nr 1, s. 40–44; Adam Małkiewicz, *Kościół św. Piotra i Pawła w Krakowie – dzieje budowy i problem autorstwa*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Historii Sztuki”, 1967, z. 5, s. 43–86; idem, *Trevano czy Castello autorem ostatniej fazy budowy kościoła św. Piotra i Pawła w Krakowie*, „Folia Historiae Artium”, Seria Nowa, T. 2–3: 1996–1997, s. 91–108; Piotr Krasny, *Sto lat samotności. Jezuicki kościół świętych Piotra i Pawła a architektura Krakowa i województwa krakowskiego w XVII wieku*, w: *Studia nad sztuką renesansu i baroku*, t. 12, red. Irena Rolska, Lublin 2015, s. 201–226.

¹⁰ A. Bochnak, *Kościół św. Piotra i Pawła*, op.cit., s. 113–114. W dawnym kościele karmelitanek pw. św. Marcina w Krakowie Adam Miłobędzki widział „bezpośrednie związki z kościołami wiśnickimi”, których projektodawcą był Maciej Trapola (Adam Miłobędzki, *Architektura polska XVII wieku*, t. 1, Warszawa 1980, s. 178). Z kolei Michał Kurzej uznał, że to Jan Trevano mógł „zaprojektować dekorację sztukatorską kościoła [św. Marcina – P.J.], której skromne formy ściśle są związane z jego architekturą. Składa się ona z podziałów architektonicznych, dekoracji kapiteł i nadłuczy arkad ozdobionych skrzydlatymi główkami oraz uszakowych

3. Kościół św. Piotra i Pawła przy ulicy Grodzkiej w Krakowie. Po przejęciu przez Jana Trevana kierownictwa nad budową ok. r. 1610 wzniesiono okazałą kopułę z latarnią oraz opracowano kamienną fasadę świątyni. Za: [https://de.wikipedia.org/wiki/Jesuitenkirche_\(Krakau\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Jesuitenkirche_(Krakau)), dostęp: 15.07.2021

rem kaplicy Matki Boskiej Piaskowej przy kościele Karmelitów w Krakowie¹¹. Przypisuje mu się także projekt pałacu biskupów krakowskich w Kielcach¹².

Przedmiotem publikacji jest inwentarz ruchomości pozostałych po śmierci Jana Trevana. Oblata tego dokumentu znajduje się w Archiwum Narodowym w Krakowie, w zespole ksiąg wielkorządów krakow-

lub wolutowych obramień okiennych rozmieszczonych na sklepieniu pól z gładko profilowanej listwy, na którą nałożono kartuszone listki”. Należy zwrócić uwagę na stylistyczne podobieństwo sklepienia kościoła św. Marcina i synagogi Izaaka Jakubowicza w Krakowie (Michał Kurzej, *Siedemnastowieczne sztukaterie w Małopolsce*, Kraków 2012, s. 189; 121–122).

¹¹ Antoni Tomasz Piotrowski, *Kaplica karmelitańska Matki Boskiej Piaskowej w Krakowie. Nieznane dzieło architekta królewskiego Jana Trevano*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 1984, t. 46, nr 4, s. 345–354.

¹² Aleksander Stankiewicz, *Architektura pałacu biskupów krakowskich w Kielcach w wieku XVII*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach”, T. 31: 2016, s. 65–98 (tam wcześniejsza literatura). Szczegółowe omówienie poświadczonych źródłowo oraz przypisywanych Trevanowi dzieł wykracza poza ramy niniejszego artykułu.

skich (*Acta Magnae Procurationis in Arce Cracoviensi*), w księdze *Acta (inducta)* za lata 1617–1652, na stronach 547–555. Inwentarz został sporządzony 21 listopada 1642 roku przez wdowę po Trevanie i krakowskiego księgarza Oktawiana Besticiego, a następnego dnia wpisany do akt¹³.

Spis składa się z pięciu części. W pierwszej wyliczono pozostałe po zmarłym dokumenty i gotówkę, w drugiej oszacowano wartość złota i srebra, w trzeciej wymieniono szaty architekta i jego zmarłej żony, w czwartej ruchomości domowe, a w piątej umieszczono katalog księgozbioru. Z treści inwentarza nie wynika, gdzie znajdował się ruchomy majątek artysty, jednak można domniemywać, że ostatnim miejscem zamieszkania Trevana był dom przy ulicy Królewskiej¹⁴ (obecnie Kanoniczej) w Krakowie, zajmowany przez architekta przynajmniej od roku 1610¹⁵. Wspomniana kamienica znajdowała się pomiędzy wzgórzem zamkowym a wylotem ulicy Kanoniczej i zgodnie ze starym zwyczajem przeznaczona była na mieszkanie rurmistrza. W roku 1590 określono jej lokalizację jako: „*domus lapideae acialis sub Arce in platea Canonicorum e regione rorhaus castriensis sitae dominorum a Gorki dictam*”¹⁶.

¹³ Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: ANK), Księgi wielkorządów krakowskich, *Acta (inducta)*, t. 10, s. 547–555. O inwentarzu wspomnieli po raz pierwszy: Franciszek Leśniak, *Wielkorządcy krakowscy XVI–XVIII wieku. Gospodarze zamku wawelskiego i majątku wielkorządowego*, Kraków 1996, s. 98, przyp. 259.

¹⁴ W dokumencie wystawionym przez Władysława IV obecna ul. Kanonicza określona jest łacińskim „*platea Regia vulgo Canonicorum dictum*”, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Metryka Koronna, 182, k. 95v. Por. P.J. Janowski, *Rezydencja*, s. 58.

¹⁵ Trevano zajmował zapewne pomieszczenia kamienicy na piętrze. W inwentarzu pojawia się informacja o „izdebce”, gdzie znajdowały się „żelaza różne na górze”. Możliwe, że chodzi o poddasze nad mieszkaniem architekta. Trevano korzystał również z piwnic budynku. W r. 1615 zapisano, że „Na drugim rogu, gdzie pan architekt mieszka, dachówka się przełożyła i dwie piwnice nowych dał nieboszczyk pan wielki rzadca wymurować i one brukiem położyć. Ale pan architekt [Jan Trevano – P.J.] upomina się fl. 73, które wydał *de suo* na potrzeby do tego budowania” (Adam Chmiel, *Wawel. Materiały archiwalne do budowy zamku*, „Teka Konserwatorów Galicji Zachodniej”, T. 5: 1913, s. 510).

¹⁶ Cyt. za: *Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1573–1611. Libri iuris civilis Cracoviensis 1573–1611*, wyd. Aniela Kielbicka, Zbigniew Wojas, Kraków 1994, nr 1204, s. 130; Urszula Sowina, *Woda i ludzie w mieście późnośredniowiecznym i wczesnonowożytnym. Ziemia polskie z Europy w tle*, Warszawa 2009, s. 290.

Treść inwentarza pozwala również ustalić i zwerifikować niektóre dane genealogiczne Trevana. Pierwszą żoną artysty była Elżbieta Cannega (Kana-gi), która urodziła architektowi trzy córki: Katarzynę, Marię i Konkordię oraz synów Franciszka i Hilarego¹⁷. W roku 1631 małżonkowie Trevano zakupili nieruchomości w Ticino, a 14 lipca następnego roku Elżbieta wraz z wielkorządcą krakowskim Stanisławem Witkowskim wystąpiła w katedrze na Wawelu w roli matki chrzestnej Bonawentury Manieckiego, syna Jakuba, klucznika pałaców królewskich¹⁸. Wspomniany inwentarz w zestawieniu z innymi źródłami pozwala z kolei stwierdzić, że ostatnią małżonką architekta była pochodząca z Lugano Santina, córka Franciszka de Carli. Z tego małżeństwa urodziły się Janowi dwie córki: Aniela i Elżbieta oraz syn Jan¹⁹.

W publikowanym inwentarzu oraz innych źródłach znajdują się również informacje pozwalające określić przybliżoną datę śmierci artysty. Po raz ostatni architekt pojawił się przed sądem grodzkim krakowskim 19 września 1642 roku. Wówczas przekazał on swoje dobra w podkrakowskich Zielonkach synowi Franciszkowi²⁰. Kilka miesięcy później, 9 listopada, przed tym samym urzędem stał się inny syn artysty – Hilary. Z treści wspomnianego aktu wynika, że wówczas Jan Trevano już nie żył²¹. Jeśli zaś omawiany spis mobiliów został sporządzony zgodnie z ówczesną praktyką i zaleceniami Groickiego²², to można wnioskować, że archi-

¹⁷ Biblioteka Jagiellońska (dalej: BJ), Wypisy Żegoty Paulego, rkps 5357, t. 13, s. 53; ANK, Księgi sądu wojewódzkiego żydowskiego krakowskiego, *Acta decretorum, inscriptionum, protestationum et quietationum*, t. 3, s. 336.

¹⁸ Jan Sygański, *Z dawnych metryk kościoła Mariackiego w Krakowie*, Lwów 1911, s. 76. Elżbieta zmarła przed 8 maja 1634 r., ponieważ wówczas w jednym z dokumentów wymieniono kolejną żonę Trevana, której imię i pochodzenie było dotychczas nieznane (Mariusz Karpowicz, *Matteo Castello. Architekt wczesnego baroku*, Warszawa 1994, s. 51–52).

¹⁹ BJ, Wypisy Żegoty Paulego, rkps 5357, t. 13, s. 53; ANK, Księgi sądu wojewódzkiego żydowskiego krakowskiego, *Acta decretorum, inscriptionum, protestationum et quietationum*, t. 3, s. 336.

²⁰ ANK, Księgi grodzkie krakowskie, *Inscriptiones (inducta)*, t. 255, s. 1357–1359.

²¹ Ibidem, s. 1644–1648.

²² Groicki dopuszczał możliwość sporządzenia inwentarza pośmiertnego po upływie dziesięciu dni od śmierci oraz zalecał, aby wspomniany dokument powstał najpóźniej do trzydziestego dnia po zgonie (B. Groicki, *Porzą-*

tekt umarł pod koniec października lub na początku listopada 1642 roku²³.

Wśród dokumentów wymienionych w pierwszej części inwentarza szczególną uwagę zwraca wykaz dłużników Trevana. Byli wśród nich kupcy krakowscy Botyni i Morikoni. Jan Wincenty Bottini, bo o nim zapewne mowa, oraz wspomniany już Oktawian Bestici zajmowali się transportem i sprzedażą książek²⁴. Z kolei Marek Antoni Moriconi oraz jego brat Henryk byli przedstawicielami zamożnej rodziny kierującej kompanią kupiecką w Krakowie²⁵. Zarówno Bottiniego, jak i Moriconiego łączyły interesy z kazimierskimi Żydami, w tym z seniorem gminy i lekarzem Samuelem, który poza praktyką medyczną kredytował handel m.in. Jana Bottiniego²⁶. Na podstawie zapisów w inwentarzu pośmiertnym Trevana można przyjąć, że architekt również był powiązany finansowo ze środowiskiem żydowskim. Postacią wybijającą się w tym kręgu był kupiec Izaak Jakubowicz – fundator okazałej syna-

gogi w podkrakowskim Kazimierzu, którą od jego imienia nazywa się synagogą Ajzyka²⁷. Istnienie długu Jakubowicza potwierdza omawiany inwentarz oraz późniejszy dokument z dnia 13 maja 1643 roku. Zgodnie z nim Żyd po śmierci Trevana zwrócił jego spadkobiercom kwotę, którą niegdyś pożyczył od architekta²⁸. Mimo że nie ma potwierdzenia źródłowego udziału artysty w budowie bożnicy Ajzyka, to jednak istniejące powiązania finansowe pomiędzy architektem i fundatorem synagogi pozwalają przypuszczać, że Trevano mógł być jej projektodawcą²⁹.

Poza wymienionymi postaciami Jan utrzymywał także kontakty ze swoimi krajanami, do których należał niezidentyfikowany Marszali (zapewne Marsali). Dłużnikiem Trevana był również wywodzący się z mediolańskiej rodziny kupieckiej Andrzej Cellari oraz cechmistrz Franciszek Mocini (Mucini)³⁰. Ten ostatni był murarzem pochodzącym z okolic Ticino. Do Krakowa przybył przed rokiem 1622, a siedem lat później pracował przy wznoszeniu kaplicy Zbarskich przy kościele Dominikanów, a ok. roku 1642 dla benedyktynek w Krakowie³¹. Na podstawie in-

dek sądów, op.cit., s. 175; K. Justyniarska-Chojak, *Testamenty i inwentarze pośmiertne*, op.cit., s. 85).

²³ Z ostrożnością należy podchodzić do przypisywania Trevanowi jakichkolwiek prac realizowanych w r. 1643 i latach następnych, choć nie można wykluczyć, że śmierć architekta przerwała budowy rozpoczęte w oparciu o sporządzone przez niego plany – ich dokończenie miało miejsce już po jego śmierci.

²⁴ Renata Żurkowa, *Drogi importu słowa drukowanego do Krakowa w pierwszej połowie XVII wieku*, „Rocznik Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie”, T. 36: 1991, s. 44. O żydowskim handlu książkami zob. eadem, *Handel książką Żydów krakowskich w pierwszej połowie XVII w.*, „Rocznik Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie”, T. 35: 1990, s. 5–37. Ponadto Bottyni i Bestici wymieniani są wspólnie z innymi Żydami w rejestrach celnych (Szymon Kazusek, *Handel żydowski Krakowa w połowie XVII wieku. Tabele materiałowe i statystyczne*, Kielce 2006, s. wg indeksu).

²⁵ S. Tomkowicz, *Przyczynki do historii kultury Krakowa*, op.cit., s. 286; Majer Bałaban, *Dzieje Żydów w Krakowie i na Kazimierzu (1304–1868)*, t. 1: (1304–1655), Kraków 1913, s. 207; Janina Bieniarzówna, *Schylek świetności*, w: *Dzieje Krakowa*, t. 2: Kraków w wiekach XVI–XVIII, red. Janina Bieniarzówna, Jan M. Małecki, Józef Mitkowski, Kraków 1984, s. 204, 284. Jan Wincenty Bottini był właścicielem kamienicy w Rynku pod nr 21, Oktawian Bestici wynajmował mieszkanie pod nr 11, natomiast Marek Antoni Moriconi pod nr 7 (Kamila Follprecht, *Włosi w elicie politycznej Krakowa do połowy XVII wieku. Topografia siedzib*, w: *Elita władzy miasta Krakowa i jej związki z miastami Europy w średniowieczu i epoce nowożytnej (do połowy XVII wieku)*, red. Zdzisław Noga, Kraków 2011, s. 262–263).

²⁶ Dłużnikiem Trevana był również Samuel. Po jego śmierci w r. 1648 wybuchł proces pomiędzy jego synami

a Janem Bottinim, zakończony polubownie w r. 1649 (M. Bałaban, *Dzieje Żydów*, op.cit., s. 292–294).

²⁷ Izaak Jakubowicz otrzymał pozwolenie na wzniesienie wspomnianej synagogi od króla Władysława IV już w r. 1638, jednakże ze względu na protest prepozyta konwentu Kanoników Regularnych Laterańskich, proboszcza kościoła Bożego Ciała oraz biskupa krakowskiego Jakuba Zadzika budowa przeciągnęła się na kolejne lata. Uroczyste otwarcie bożnicy nastąpiło dopiero w r. 1644. Na temat Bożnicy Izaaka zob. Maria i Kazimierz Piechotkowie, *Bramy Nieba. Bożnice murowane na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1999, s. 129–133.

²⁸ ANK, Księgi sądu wojewódzińskiego żydowskiego krakowskiego, Acta decretorum, inscriptionum, protestationum et quietationum, t. 3, s. 336–337. Z dokumentu tego korzystał Bałaban, który jednak błędnie odczytał nazwisko Trevana i podał, że: „w r. 1643 kwituje Izaka kupiec Morikoni, jako opiekun małoletnich Frovani ze sumy 4000 złp., pożyczonej mu przez ś.p. Franciszka Frovaniego” (M. Bałaban, *Dzieje Żydów*, op.cit., s. 169).

²⁹ Zob. przyp. 10.

³⁰ Franciszek Mucini posiadał kamienicę przy ul. Sławkowskiej nr 25C (K. Follprecht, *Włosi w elicie politycznej Krakowa*, op.cit., s. 262; Jan Ptaśnik, *Z dziejów krakowskiego kupiectwa od XIV do XIX w.*, Kraków 1910, passim).

³¹ A. Stankiewicz, *Architektura*, op.cit., s. 83; S. Tomkowicz, *Przyczynki do historii kultury Krakowa*, op.cit., s. 97–100. W tym samym czasie w Warszawie jest czynny inny murarz noszący nazwisko Mocino. W jakiej relacji pozostawali ci dwaj, trudno orzec (Hanna Osiecka-Samsonowicz, *Moccia Filippo*, w: *Słownik architektów i budowniczych środowiska warszawskiego XV–XVIII*, red. Paweł Migasiewicz, Hanna Osiecka-Samsonowicz,

formacji zawartych w inwentarzu niemożliwe jest ustalenie, czy kontakty Trevana i Mociniego miały charakter zawodowy, jednak należało wskazać na źródłowe potwierdzenie istnienia między nimi powiązania finansowego.

W pierwszej części inwentarza wspomniano także o zobowiązaniu wielkorządcy krakowskiego, zapewne Zygmunta Opackiego, do wypłaty Trevanowi sumy 144 złp³². Dług u architekta miała również niewymieniona z imienia Rylska, prawdopodobnie Anna, żona Samuela Rylskiego z Wielkiego Rylska³³. Losy Rylskiego i Trevana skrzyżowały się, o czym świadczy wspólne występowanie obu postaci w rachunkach królewskich z roku 1642 związanych z restauracją pałacu królewskiego w Łobzowie³⁴.

W drugiej części inwentarza zamieszczono wykaz precjozów złotych oraz wyrobów ze srebra³⁵. W spisie biżuterii uwagę zwracają złote łańcuchy i zawieszki zwane klejnocikami, które stanowiły nieodłączny element ubioru mieszczańskiego i szlacheckiego³⁶. Najcenniejszy komplet tego typu „łańcuch pancerzowy nowy” oraz „klejnot pelikan”

Jakub Sito, Warszawa 2016, s. 320–321). O okolicznościach budowy klasztoru w Krakowie zob. Bogusław Krasnowolski, *Historia klasztoru Benedyktynów w Staniątkach*, Kraków 1999, s. 136–138.

³² F. Leśniak, *Wielkorządcy*, op.cit., s. 271.

³³ Od r. 1637 Samuel Rylski był burgrabią krakowskim, a w październiku r. 1642 został mianowany podkomorzym koronnym (Krzysztof Chłapowski, Halina Kowalska, *Rylski Samuel*, w: *Polski słownik biograficzny* (dalej: PSB), t. 33, Wrocław 1991–1992, s. 494–495).

³⁴ Można przypuszczać, że Anna Rylska (de domo Wilkowska) zadłużyła się u Trevana po r. 1639, kiedy to wyszła za mąż za Samuela Rylskiego (K. Chłapowski, H. Kowalska, *Rylski Samuel*, op.cit., s. 495; J.W. Rączka, *Królewska rezydencja*, op.cit., s. 35).

³⁵ Łącznie w wyrobach z kruszców szlachejnych Trevano zgromadził ok. 4 120 złp. Dla porównania rok wcześniej budowniczy Tomasz Poncino kupił drewniany dom przy Krakowskim Przedmieściu w Warszawie za 3 000 złp (Hanna Osiecka-Samsonowicz, *Poncino Tommaso*, w: *Słownik architektów*, op.cit., s. 348); Z kolei w r. 1655 roczna pensja architekta królewskiego Izydora Affaitaty wynosiła 300 zł oraz deputat na drewno i sól. (eadem, *Affaitati Isidoro*, w: *Słownik architektów*, op.cit., s. 6). Ok. r. 1640 wół czy krowa kosztowały ok. 20 złp. Dwa lata później średnia płaca dzienna murarza wynosiła 25,11 gr, a cieśli 16,68 gr (Zygmunt Cieplucha, *Z przeszłości ziemi kościańskiej*, Kościan 1929, s. 34; Edward Tomaszewski, *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów 1934, s. 178, tabl. 152).

³⁶ Na temat biżuterii z omawianego okresu zob. *Rządzić i olśniewać. Klejnoty i jubilerstwo w Polsce w XVI i XVII wieku*, red. Dariusz Nowacki, Magdalena Piwocka, Danuta Szewczyk-Prokurat, Warszawa 2019.

wart był blisko 900 złp. Ponadto Trevano posiadał pierścienie wysadzane szlachetnymi kamieniami (diamentami, rubinami, szafirami czy opalami) oraz służące do pieczętowania sygnety. W wykazie pojawiają się także noszone na ręce lub przedramieniu „manèlle pancerzowe”, sznury pereł czy ozdobna binda³⁷.

W wykazie sreber ujęto głównie elementy zastawy stołowej, do której zaliczają się najpierw połączane łyżki czy czarki, a następnie liczne konwie, kubki z pokrywą, garnki oraz solniczki. Przedmioty te były zapewne bogato zdobione, jak chociażby „rostruchan jeden pozłocisty” przeznaczony do wznoszenia toastów. Bogaty serwis świadczy o tym, że dom rodziny Trevano był wyposażony w sposób właściwy najbogatszemu patrycjatowi czy kręgom dworskim. W inwentarzu znalazły się również drobniejsze przedmioty, takie jak futerały na łyżki czy noże oraz srebrne dodatki do ubioru (łańcuchy, czapragi³⁸, pierścionki, feret³⁹, połączane guzy czy używane szczególnie często w XVI i na początku XVII w. pasy metalowe)⁴⁰.

Trzecią część inwentarza otwiera spis szat. Jan Trevano posiadał najwięcej kabatów, pludrów oraz płaszczy. W jego garderobie nie zabrakło również koletów, delii, wilczury, kozucha tureckiego, futra z czarnego lisa czy ciepłych czapek. Ponadto architekt dysponował palendramami, kapelusami i czarnym aksamitem. Ubioru Trevana dopełniały złote i srebrne dodatki, a także wymieniona na końcu inwentarza broń. W wykazie ubrań pojawia się również „sukno od Rykwa na szaty białogłowskie nieboszczki p. Elżbiety przeszłej małżonki” oraz pozostałe suknie zmarłej (atłasowa, adamaszkowa, aksamitna). Niewykluczone, że pod nazwiskiem

³⁷ Należy odnotować, że w inwentarzu pośmiertnym syna Trevana – Jana (zm. 1701) ujęto przedmioty opisem oraz wagą odpowiadające tym, które posiadał jego ojciec, np. „łańcuch drugi złoty w trzydzieści czerwonych złotych”, „rostruchanik mały z nakryciem” (ANK, Księgi grodzkie krakowskie, Relationes (inducta), t. 129, s. 1295–1296). O inwentarzu wspomniała po raz pierwszy: Anna Penkała-Jastrzębska, *Mit srebrnej łyżeczki? Przedmioty prestiżowe w szlacheckich inwentarzach majątkowych z ksiąg grodzkich województwa krakowskiego w czasach saskich*, „Kwartalnik Historyczny”, 2020, t. 127, nr 1, s. 48, przyp. 51.

³⁸ Czapraga – guz z haftką służący do zapinania delii (por. przyp. 83).

³⁹ Feret – metalowa, zwykle żelazna, spinka bądź kłama używana nierzadko jako ozdoba.

⁴⁰ Stanisław Czarnowski, *Ozdoby złotnicze w męskim stroju polskim*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 1986, t. 34, z. 3, s. 480–481.

Rykwa kryje się krakowski pasamonik Jan Briquet (Brykwet), który zmarł w roku 1602⁴¹.

Odzież Jana i jego zmarłej małżonki odznaczała się wysoką jakością użytych materiałów. Trevano sięgał zarówno po luksusowy aksamit oraz atłas, jak i tańsze sukno czy dobrze sprawdzające się w warunkach polowych wyroby skórzanego. Z kolei szaty pozostałe po Elżbiecie wykonane były z włoskich tkanin jedwabnych, które na przełomie XVI i XVII wieku uchodziły za materiały eleganckie i najbardziej luksusowe⁴². Wśród ubrań pierwszej żony architekta wymieniono także różańce oraz koronki wykonane ze złota, bursztynu, koralu czy drewna wiśniowego. Zawartość garderoby Trevana odzwierciedla charakterystyczne dla pierwszej połowy XVII wieku zmaganie się mody zachodnioeuropejskiej i wschodniej o wpływ na odświeżony ubiór męski, ale także ujawnia występowanie elementów ubioru mieszczańskiego, szlacheckiego i wojskowego⁴³. Stosunkowo liczne importy ubiorów z Italii świadczą pośrednio o przywiązaniu Trevana do mody swego rodzinnego kraju, choć nie gardził on również strojem noszonym w Rzeczypospolitej⁴⁴.

W czwartej części rejestru mobiliów wymieniono przedmioty, które służyły nie tylko zmarłemu, lecz stanowiły wyposażenie domu, z którego korzystała cała rodzina. Autor spisu, stosując kryterium materiałowe, wyróżnił w tej części m.in. przedmioty wykonane z mosiądzu, miedzi, cyny czy szkła. Opierając się na powyższych informacjach, można w zarysie przedstawić urządzenie mieszkania architekta, który zasadniczo odpowiadał standardom, jakie wówczas panowały w kamienicach bogatego patrycjatu⁴⁵.

Na umeblowanie domu rodziny Trevano składały się skrzynie, w których trzymano zapewne odzież czy żywność. Dokumenty i cenniejszą biżuterię przechowywano w sepecie⁴⁶ oraz szkatułach. Sporo było

dużych i małych krzeseł, stołów czy ławek. Rodzina miała do dyspozycji pięć łóżek z pierzynami, kołdrami, białą pościelą oraz specjalnymi narzutami. Na ścianach wisiały tkaniny dekoracyjne: obicia, kobierce i kilimy. Te ostatnie mogły służyć również do nakrywania stołów i ław (obok wspomnianych w inwentarzu licznych obrusów i serwet). Wnętrza oświetlano świecami umieszczanymi w mosiężnych lichtarzach. Ponadto Trevano posiadał dwadzieścia dwa obrazy. I choć trudno określić ich wartość czy tematykę, to jednak ich liczba świadczy o bogatym wystroju kamienicy przy ulicy Kanoniczej⁴⁷.

W mieszkaniu znajdowały się także sprzęty przeznaczone do codziennej higieny i dbałości o wygląd domowników. Zaliczyć do nich należy wanienki, miednice czy kotły do podgrzewania wody. Nie brakowało ręczników oraz „patelli balwierskich” niezbędnych przy goleniu. Niewątpliwie ważne miejsce w domu architekta zajmowała kuchnia, gdzie przechowywano elementy codziennej zastawy stołowej z cyny, wyroby szklane oraz szereg mniejszych sprzętów, począwszy od solniczek, a kończąc na tacach do owoców. Integralnym elementem wyposażenia domu były sprzęty służące do utrzymania czystości mieszkania i garderoby, stąd w inwentarzu pojawiają się koryta, maglownica czy „praska do bawełnic”⁴⁸. Niewątpliwie dom architekta stanowił wygodną i dobrze wyposażoną przestrzeń, w której obok przedmiotów codziennego użytku nie brakowało również przedmiotów wartościowych i luksusowych.

W piątej i ostatniej części inwentarza został umieszczony opis biblioteki Jana Trevana. W wykazie często zamieszczono jedynie nazwisko autora księgi bez tytułu, nazwisko z fragmentem tytułu lub sam tytuł. Nierzadko wszystkie te elementy uległy przemieszczeniu lub zniekształceniu. Nie zabrakło również ówczesnych obiegowych określeń dzieł, które obecnie uniemożliwiają ich identyfikację. Niemniej jednak właśnie ten fragment inwentarza przynosi najwięcej informacji o życiu intelektualnym Trevana i pozwala na określenie jego preferencji czytelniczych. W katalogu biblioteki artysty znalazło się ponad 50 tytułów, w większości łacińskich i włoskich. Spośród rozpoznanych dzieł na pierwszy plan wysuwają się traktaty architektoniczne: *De*

⁴¹ S. Tomkowicz, *Przyczynki do historii kultury Krakowa*, op.cit., s. 243.

⁴² Magdalena Bartkiewicz, *Odzież i wnętrza domów mieszczańskich w drugiej połowie XVI i w XVII wieku*, Wrocław i in. 1974, s. 124.

⁴³ Ibidem, s. 142.

⁴⁴ Na temat przemian w stroju szlachty małopolskiej zob. Jadwiga Szyposz, *Przemiany odzieży szlachty Małopolski zachodniej w XVII w.*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 1986, t. 34, z. 3, s. 451–461.

⁴⁵ Na ten temat zob. Maria Bogucka, Henryk Samsonowicz, *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, Wrocław i in. 1986.

⁴⁶ Sepet – mebel służący do przechowywania kosztowności lub dokumentów, w Polsce upowszechnił się w XVII w.

⁴⁷ Por. Michał Rożek, *Mecenat artystyczny mieszczaństwa krakowskiego w XVII wieku*, Biblioteka Krakowska, nr 118, Kraków 1977, tabl. II, s. 320–369.

⁴⁸ Barokowa praska do serwet jest eksponowana w Izbie Stołowej Górnej Pałacu Biskupów Krakowskich w Kielcach (Muzeum Narodowe w Kielcach – nr i/R/2723).

architectura libri decem Witruwiusza, *De re aedificatoria libri decem* Leona Battisty Albertiego czy traktaty Andrei Palladia i Sebastiana Serlia. Wymienione teksty były wówczas podstawowym źródłem wiedzy o porządkach architektonicznych, a umieszczone w nich informacje i ilustracje przez lata stanowiły podstawę pracy architektów i artystów.

Co ciekawe, obok wspomnianych tytułów Trevano posiadał również książki poświęcone szeroko rozumianej inżynierii wojskowej. Sytuacja polityczna w Europie pierwszej połowy XVII wieku niewątpliwie wymuszała potrzebę doskonalenia się architektów i budowniczych również w zakresie sztuki wojennej. Kwalifikacje do przygotowania terenu do walki czy projektowania i wznoszenia obiektów lub całych zespołów fortyfikacyjnych stanowiły pożądaną umiejętność również w rządzonej przez Wazów Rzeczypospolitej. I tak w bibliotece zmarłego znajdował się traktat Giovanniego Battisty Belluziego, który niegdyś pracował dla Kosmy I Medyceusza i zasłynął jako fortyfikator Florencji czy San Marino. Uwagę zwracają też dzieła Loriniego Buonaiuto należące do piśmiennictwa o architekturze obronnej czy *Theatrum instrumentorum et machinarum* Jacoba Bessoniego. Posiadanie przez Jana Trevana tekstów o sztuce wojennej i oblężniczej w znacznej mierze poszerza pole dotychczasowego postrzegania aktywności architekta. W tym świetle prawdopodobne wydaje się przypuszczenie Mariusza Karpowicza, który uważał, że Trevano towarzyszył Zygmuntowi III w wyprawie na Smoleńsk w roku 1609⁴⁹. Powodem udziału architekta w tych działaniach wojennych mogła być właśnie jego wiedza z zakresu sztuki oblężniczej i fortyfikacyjnej (il. 4–5).

W bibliotece Trevana nie zabrakło również włoskiej Biblii, żywotów świętych czy innych tekstów religijnych, które stanowią liczną grupę. Wśród nich warto wspomnieć o piśmiennictwie z kręgu jezuickiego, a mianowicie dziełach Jacoba Grestera czy Mateusza Bembusa – autora gramatyki greckiej. Trevano posiadał też słownik polsko-łacińsko-grecki (prawdopodobnie Grzegorza Knapskiego)⁵⁰. Równie ciekawą pozycją w bibliotece artysty było

dzieło Tomasza Tretera, który spisał średniowieczną legendę o profanacji konsekrowanych hostii w Poznaniu. Liczną grupę stanowiły także teksty Cyce-rona, Owidiusza, Katona, Marcjalisa czy Dantego. Trevano zapewne był obeznany z zasadami życia towarzyskiego i kulturą bycia, skoro w jego księgozbiorze pojawia się najważniejsze dzieło Baldassare Castiglione (*Il Cortegiano*), cieszące się wówczas ogromną popularnością. Świadectwem zainteresowania zmarłego piśmiennictwem włoskim jest także pośmiertne wydanie listów poety Luigiego Grota z roku 1601. Architekt posiadał również podręcznik rolnictwa czy księgę o tematyce medycznej.

Kończąc analizę zawartości księgozbioru Trevana, trzeba wskazać na pozycję opisaną w inwentarzu jako „Liber Theatrum universale de principe”. Możliwe, że pod tym określeniem kryje się wydane w roku 1596 w Kolonii *Theatrum principum orbis universi*, autorstwa sekretarza kardynała Fryderyka Boromeusza Giovanniego Botera⁵¹. Wspomniany traktat był kompendium ówczesnej wiedzy na temat świata i zawierał informacje z zakresu geografii politycznej, a co najważniejsze umieszczono w nim pierwszy opis statystyczny Polski⁵². Posiadanie przez architekta powyższego dzieła wydaje się szczególnie interesujące w kontekście jego podróży do Krakowa pod koniec XVI wieku.

Występowanie publikacji o konkretnej, a zarazem różnorodnej tematyce świadczy o przemyślanym (przypuszczalnie wieloletnim) kompletowaniu księgozbioru przez Trevana. Biblioteka artysty pełniła zapewne funkcję praktyczną i stanowiła teoretyczne zaplecze dla pracy architekta i człowieka uczestniczącego w szeroko rozumianym życiu społeczno-kulturalnym pierwszej połowy XVII wieku. Na marginesie warto byłoby szczegółowo porównać zawartość biblioteki Trevana z księgozbiorami innych, współczesnych mu architektów, jednakże zagadnienie to wymaga osobnego opracowania⁵³.

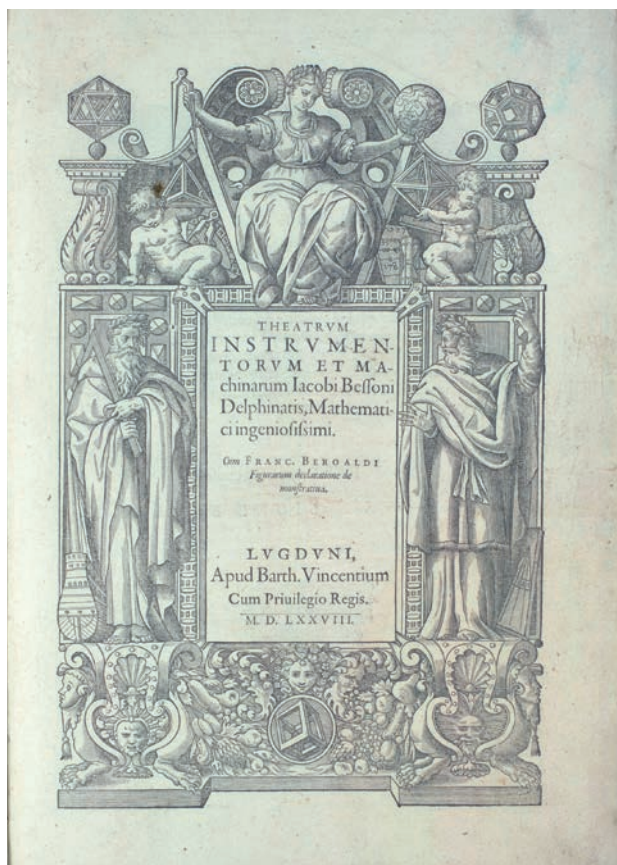
⁵¹ Luigi Firpo, *Botero Giovanni*, w: *Dizionario Biografico degli Italiani*, t. 13, Rzym 1971, s. 353–362.

⁵² Już w r. 1595 ukazało się *Relationi universali* Botera. Z kolei tłumaczenia *Theatrum principum orbis universi* na język polski podjął się w r. 1609 Paweł Łęczycki (*Relatiae powszechnne, albo nowiny pospolite... przez jednego zakonnika wiernie przetłumaczone*). Janusz Tazbir, *Łęczycki Paweł*, w: PSB, t. 18, Wrocław 1973, s. 350–351.

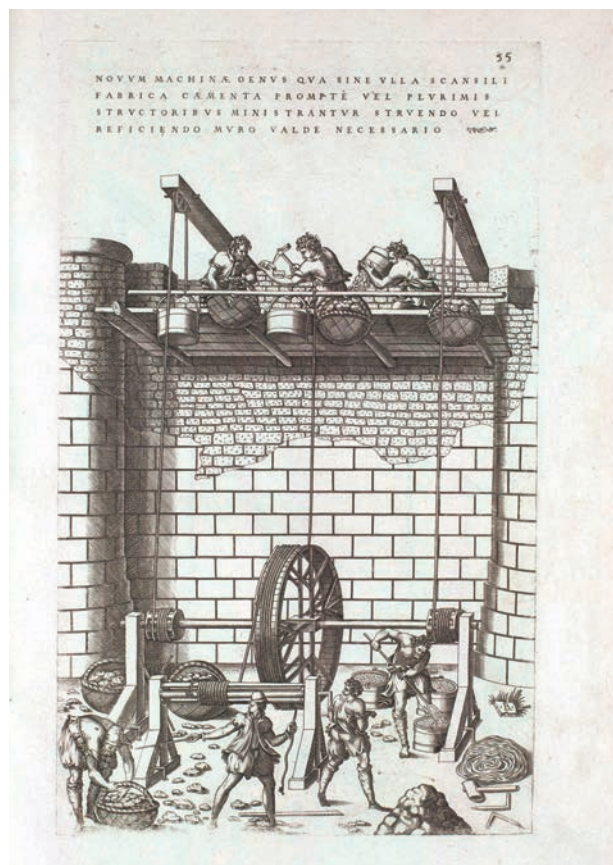
⁵³ Dotychczas analizy księgozbiorów architektów przeprowadzili: Jerzy Kowalczyk, *Biblioteka Jana Szymona Wolffa inżyniera księcia Janusza Wiśniowieckiego na Zbarażu*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 1961, t. 23, nr 1, s. 77–79; Stanisław Mossakowski, *Księgozbiór architekta Tylmana z Gameren*, „Biuletyn Biblio-

⁴⁹ *Volumina Constitutionum*, t. 4: 1641–1668, vol. 2: 1659–1668, wyd. Stanisław Grodziski, Marcin Kwiecień, Krzysztof Fokt, Warszawa 2017, s. 217; M. Karpowicz, *Matteo Castello*, op.cit., s. 49.

⁵⁰ Na temat słownika Knapskiego zob. Jadwiga Puzyrówna, „*Thesaurus*” Grzegorza Knapiusza. *Siedemnastowieczny warsztat pracy nad językiem polskim*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1961.

4. Strona tytułowa *Theatrum instrumentorum et machinarum* z r. 1578 autorstwa Jacques'a Bessona. Jan Trevano miał egzemplarz traktatu w swojej prywatnej bibliotece. Za: <https://library.si.edu/digital-library/book/theatruminstrument00bess>, dostęp: 1.01.2021

5. W bogato ilustrowanym traktacie Bessona znajdowały się opisy różnych wynalazków, w tym dźwigni. Część przedstawionych rozwiązań mogła być wykorzystywana przez Jana Trevana w czasie wznoszenia i przebudów kolejnych obiektów. Za: <https://library.si.edu/digital-library/book/theatruminstrument00bess>, dostęp: 1.01.2021

Jedną z ostatnich refleksji, która pojawia się po lekturze inwentarza pośmiertnego ruchomości Trevana jest zaskakujący brak jakiegokolwiek wzmianki o narzędziach czy materiałach typowych dla profesji architekta i budowniczego⁵⁴. Można zatem domniemywać, że artysta przynajmniej w chwili śmierci nie kierował już swoim warsztatem. Niewykluczone, że jego aktywność ograniczała się jedynie do projektowania, a i o tym na razie trudno wyrokować. Kto,

kiedy i w jakich okolicznościach stał się następcą architekta w jego warsztacie, nie sposób orzec. Zagadnienie to powinno zostać w przyszłości wyjaśnione podobnie jak hipoteza wskazująca, że to Sebastian Sala dopiero po śmierci Trevana w pełni zastąpił go na stanowisku budowniczego królewskiego⁵⁵.

Łączna wartość ruchomych składników majątku Trevana poddanych wycenieniu wyniosła przeszło 34 285 złp⁵⁶. Gdy porówna się zawartość publiko-

teki Jagiellońskiej”, T. 13: 1961, s. 25–32, oraz Adam Małkiewicz, *Księgozbiór architekta Krzysztofa Mieroszewskiego (Architektura cywilna – architektura wojskowa – sztuka wojenna)*, „Folia Historiae Artium”, T. 12: 1976, s. 107–129.

⁵⁴ Dla porównania w inwentarzu pośmiertnym rzeźbiarza Sebastiana Sali z r. 1652 można odnaleźć informację o pozostawionym przez artystę „kamieniu marmurowym” czy o „warsztacie do cieszenia kamienia między mury”, co świadczy o tym, że Sala aż do śmierci był czynny zawodowo. Inaczej sprawa ta wygląda w wypadku Trevana (ANK, Akta Miasta Krakowa, Inventaria, t. 256, s. 282,

286; Piotr Józef Janowski, *Nieznane fakty z życia i działalności artystycznej rzeźbiarza Sebastiana Sali w świetle inwentarza pośmiertnego z r. 1652*, „Klio. Czasopismo Poświęcone Dziejom Polski i Powszechnym”, T. 56: 2020, nr 4, s. 17–40).

⁵⁵ Karolina Targosz, *Kaplica biskupa Jakuba Zadzi-ka w katedrze na Wawelu i jej autor Sebastian Sala*, Studia do Dziejów Wawelu, t. 5, Kraków 1991, s. 274, 300, przyp. 124.

⁵⁶ Wyliczenie uwzględnia kwoty wskazane w dokumentach wymienionych na początku inwentarza oraz wartość srebra i złota.

wanego inwentarza z analogicznym spisem z roku 1642 sporządzonym po śmierci marszałka nadwornego koronnego Stanisława Przyjemskiego, można uznać, że pozostawiony przez Trevana majątek ruchomy odpowiadał swoją wartością ówczesnym majątkom przedstawicieli bogatej szlachty⁵⁷.

Mnogość informacji zawartych w omawianym spisie pozwoliła na wstępną analizę wybranych aspektów życia Trevana i otworzyła drogę do dalszych badań nad kulturą materialną, kondycją społeczną, zamożnością, siecią powiązań i zależności oraz genealogią artysty. Obraz świata utrwalony w źródle pozwolił na nowo spojrzeć na architekta królewskiego Wazów i choć częściowo poznać realia jego codzienności.

Na koniec komentarza, a przed edycją źródła, należy odnieść się jeszcze do zagadnienia selektywności zapisów inwentarzowych. Trzeba mieć bowiem świadomość, że zapewne i w tym przypadku mamy do czynienia z niepełnym rejestrem mobiliów. Zjawisko to opisywał Andrzej Pośpiech, który uważał, że „można bez trudu przytoczyć dziesiątki przypadków, w których inwentarz zdawałoby się spisany obszernie i szczegółowo, przy bliższym oglądzie okazywał się dalece niekompletny. Bardzo łatwo ulec pozorom drobiazgowości zapisu, myląc staranność redakcji z wiarygodnością przekazu. Zwodniczość źródła jest jedną z zasadniczych jego cech i musi być wkalkulowana w wynik”⁵⁸.

* * *

Tekst inwentarza został poddany zabiegom modernizacyjnym zgodnie z *Instrukcją wydawniczą dla źródeł historycznych od XVI w. do poł. XIX w.*⁵⁹ Wprowadzono współczesne znaki diakrytyczne i interpunkcyjne. Pozostawiono staropolskie liczebniki ułamkowe (np. półpięta, półdziesiąta). Starano się zachować fonetyczne brzmienie wyrazów, będące świadectwem wymowy autora rękopisu. Do roz-

poznania słownictwa historycznego posłużono się *Słownikiem polszczyzny XVI wieku* oraz *Słownikiem staropolskim*⁶⁰. Natomiast do identyfikacji ubiorów, broni oraz drobnej biżuterii wykorzystano *Słownik ubiorów* Ireny Turnau oraz *Encyklopedię dawnej broni* Włodzimierza Kwaśniewicza⁶¹.

ANEKS

1. Inwentarz pośmiertny ruchomości architekta królewskiego Jana Trevana

[Kraków, 21 XI 1642]

Or.: brak.

Kop.: ANK, *Acta Magnae Procuracionis in Arce Cracoviensi, Acta (inducta)*, t. 10, s. 547–555, wpisano do księgi 22 XI 1642.

Druk: brak.

Wzm.: F. Leśniak, *Wielkorządcy krakowscy XVI–XVIII wieku. Gospodarze zamku wawelskiego i majątku wielkorządowego*, Kraków 1996, s. 98, przyp. 259.

Ad officium et acta praesentia magnae procuracionis arcis cracovien[sis] personali[ter] veniens nobilis Santina nobilis olim
[s. 548]

Joannis Trevani architecti s.r.m. relictā vidua cum assistentia nobilis Octaviani Besticii ad hunc actum assumpti tutoris satisfaciendo iuri communi inventarium bonorum post praedictum maritum suum relictorum. Actis praesentibus tanquam propriae iurisdictionis inserendum manu praedicti tutoris eo quod ipsa scribere nescit subscriptum obtulit tenoris talis. Inwentarz rzeczy wszystkich pozostałych po nieboszczyku sławnej pamięci p. Janie Trewaniem architekcie k.j.m. przeze mnie Santinię małżonkę jego pozostałą spisany roku pańskiego tysiąc sześćsetnego czterdziestego wtórego, dnia dwudziestego pierwszego listopada. Rekognicja⁶² Marszałego [?] niejakiego w roku tysiąc sześćsetnym drugim na złotych pięćdziesiąt i dwa, groszy osiemdziesiąt. Rekognicja pp. Botyniego i Morikoniego, zapłata

⁵⁷ Włodzimierz Dworzaczek, *Przyjemski Stanisław*, w: PSB, t. 29, Wrocław 1986, s. 185–187; Andrzej Pośpiech, *Majątek osobisty szlachcica w świetle wielkopolskich pośmiertnych inwentarzy ruchomości z XVII wieku*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 1981, t. 29, z. 4, tab. 1, 2, s. 467–468; Franciszek Leśniak, *Ruchomości mieszczan jako atrybuty stratyfikacji społecznej (XVI–XVIII w.)*, „Res Gestae. Czasopismo Historyczne”, T. 1: 2015, s. 90–106.

⁵⁸ A. Pośpiech, *Pułapka oczywistości*, op.cit., s. 47.

⁵⁹ *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI w. do poł. XIX w.*, red. Kazimierz Lepszy, Warszawa 1953.

⁶⁰ *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. 1–27, Warszawa 1966–2016; *Słownik staropolski*, t. 1–11, Warszawa i in. 1953–2002.

⁶¹ Irena Turnau, *Słownik ubiorów: tkaniny, wyroby pozatkackie, skóry, broń i klejnoty oraz barwy znane w Polsce od średniowiecza do początku XIX w.*, Warszawa 1999; Włodzimierz Kwaśniewicz, *Encyklopedia dawnej broni i uzbrojenia ochronnego*, Warszawa 2017. Autor korzystał również z książki: Ewa Letkiewicz, *Klejnoty w Polsce. Czasy ostatnich Jagiellonów i Wazów*, Lublin 2006.

⁶² Rekognicja – pisemne poświadczenie oddania, otrzymania lub pobrania czegoś.

prima januarii anno millesimo sexcentesimo quadragesimo tertio na złotych dwadzieścia tysięcy i pięć polskich⁶³. Rekognicja druga tychże pp. zapłata prima januarii anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo tertio na złotych trzy tysiące polskich. Membrana⁶⁴ Jędrzeja Celarego, zapłata duodecima septembris anno millesimo sexcentesimo quadragesimo secundo na złotych trzy tysiące polskich. Membrana p. doktora Samuela Żyda na czerwonych złotych sześćset. Cztery niedziele wypowiedziawszy, kiedykolwiek powinien zapłacić, po tych czterech niedzielach wypowiedzeniu [!] uczynią złotych polskich trzy tysiące sześćset. Rekognicja listowna tegoż p. doktora, zapłata minęła w roku millesimo sexcentesimo trigesimi sexto na złotych polskich tysiąc. Membrana Izaaka bogatego Żyda na złotych cztery tysiące. Rekognicja j.m.p Rylskiej na złotych polskich tysiąc. Membrana p. Franciszka Mocina mularza na złotych trzysta pięćdziesiąt. Rekognicja p. Petkowskiego na której siedemdziesiąt i dziewięć owsa. Dokumenty wiana albo asekuracji posagu po pierwszej jego małżonce

[s. 549]

Elżbiecie Kanagi. Rekognicja j.m.p wielkiego rządce na złotych polskich sto czterdzieści i cztery i na insze dochody w tejsze rekognicji mianowane. Inwentarz rzeczy danych p. Santinie małżonce swojej pozostałej. Inwentarz rzeczy samych p. Meżykowej⁶⁵ za nieboszczyka p. Seliego⁶⁶ pierwszego męża. Regestr percepty i expens p. Franciszka Karlego ad aprilis [!] w roku tysiąc sześćsetnym czterdziestym należący do dóbr włoskich ojczystych.

Gotowych pieniędzy

W monecie różnej w jednym worku pięćset sześćdziesiąt i cztery, groszy piętnaście polskich. W drugim worku w monecie złotych czterysta polskich.

⁶³ Dopisek na lewym marginesie {<inve>ntarium <re>rum post <Joa>nem Trewa<ni> oblat}.

⁶⁴ Membrana – dokument prawny, weksel.

⁶⁵ Konkordia Trevano, 1^ov. Seschi, 2^ov. Meżykowa, córka Jana Trevana i Elżbiety Cannegi. Przed r. 1627 poślubiła pochodzącego z Lugano aptekarza (od 14 marca 1625 r. serwitora królewskiego) Jana Pawła Seliego (Seschi, Secchi, Seki). Wraz z rodziną zajmowała połowę kamienicy przy ul. Grodzkiej 43 w Krakowie, gdzie jej mąż prowadził „Aptekę królewską”. Po jego śmierci w r. 1633, poślubiła aptekarza Jana Meżyka, syna Melchiora, złotnika i burmistrza Lublina. W latach 1634–1646 małżonkowie zajmowali kamienicę przy ul. Grodzkiej 45 w Krakowie (Anna Stabrawa, *Apteka Królewska („Apotheca Regia”) w Krakowie przy ulicy Grodzkiej 43 w okresie od 1525 do 1634 r. oraz koligacje jej współwłaścicieli z rodziną Miączyńskich (Apteka w Krakowie przy ul. Grodzkiej 39)*, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, T. 12: 2006, s. 49–50, 53).

⁶⁶ Por. przyp. 65.

W trzecim worku p. Andrzejowi Cellaremu należące złotych polskich dwieście pięćdziesiąt i osiem, groszy osiemnaście.

Złoto

Łańcuch pancerzowy⁶⁷ nowy waży czerwonych złotych dziewięćdziesiąt i półdziesiąt, po złotych półszósta czerwony złoty jeden, w tym złotych polskich pięćset czterdzieści i siedem, groszy półósma. Drugi łańcuch w ogniach okrągłych z portugałem⁶⁸ waży czerwonych złotych sto jedenaście, po złotych pięć, groszy dwudziestu czerwony złoty jeden, w tym złotych sześćset dwadzieścia i dziewięć. Trzeci w ogniach małych waży czerwonych złotych dwadzieścia i dziewięć i pół czerwonego złoto, po złotych pięć, groszy dwudziestu i półtrzecia jeden złoty, w tym złotych sto sześćdziesiąt i dziewięć, groszy półdziewiętnasta. Czwarty w mniejszych ogniach waży dwadzieścia i dwa czerwonych złotych, po złotych pięć, groszy dwudziestu i czterech jeden czerwony złoty, w tym złotych sto dwadzieścia i siedem, groszy osiemnaście. Piąty taki łańcuszek rezerwany waży czerwonych złotych czterdzieści i pół czerwonego złoto, po złotych pięć, groszy dwudziestu i czterech czerwony złoty jeden rachując, w tym złotych dwieście trzydzieści i cztery, groszy dwadzieścia i siedem. Szósty łańcuch złoty, to jest binda⁶⁹, we dwanaście nici waży czerwonych

[s. 550]

złotych czterdzieści, po złotych pięć czerwony złoty jeden rachując, w tym złotych dwieście. Obrączka złota waży czerwonych złotych półszósta, po złotych półpięta jeden rachując, w tym złotych dwadzieścia i cztery, groszy dwadzieścia [i] półtrzecia. Dwie manëlle pancerzowe⁷⁰ ważą czerwonych złotych dwadzieścia i siedem, po złotych pięć, groszy dwunastu jeden czerwony złoty rachując, w tym złotych sto czterdzieści i pięć, groszy dwadzieścia i cztery. Dwie manëlle z opalami ważą czerwonych złotych dziewięć [i] pół złotych półpięta jeden czerwony złoty rachując, w tym złotych czterdzieści, groszy piętnaście. Pięć nici pereł małych. Na nich pereł tysiąc trzysta trzydzieści i siedem. Każda perła po groszy cztery, w tym złotych sto siedemdziesiąt i osiem, i groszy osiem. Klejnot pelikan⁷¹ z różnymi kamycz-

⁶⁷ Mowa o łańcuchu, w którym lutowane owalne ogniwa z okrągłego i skróconego drutu tworzą gęsty spłot przypominający pancerz (kolczugę).

⁶⁸ Portugał – potoczna nazwa monety lub medalu.

⁶⁹ Binda – zwisająca ozdoba nakrycia głowy lub stroju; także taśma lub opaska używana w ubiorze wojskowym.

⁷⁰ Manela – drogocenna ozdoba noszona na przegubie ręki lub ramienia; w tym przypadku mowa o manelach spinanych na dwóch kółkach.

⁷¹ Pelikan – był to klejnot z wyobrażeniem pelikana z rozpostartymi skrzydłami, z wypływającą z piersi krwią. Przedstawienie to nawiązywało do pochodzącego z II w. podania, zgodnie z którym pelikan jest w stanie nakarmić

kami, w nim diamenty i rubiny i perły, za złotych trzysta trzydzieści. Dwa klejnociki mniejsze: to jest jeden za złotych osiemdziesiąt, a drugi za złotych sto i dwa. Łańcuch piżmowy waży czerwonych złotych trzydzieści i półtora, wytrąciwszy piżmo 13 ½ zostanie czerwonych złotych osiemnaście, po złotych półpięta jeden czerwony złoty, w tym osiemdziesiąt i jeden. Pierścioneł turkusowy największy złotych dwanaście. Drugi z szmelcem⁷² także za złotych siedem. Trzeci gładki także za złotych siedem. Czwarty mały także za złotych półtora. Pierścień z siedmią [!] diamentów za złotych sto i dziesięć. Pierścień z diamentem jednym złotych pięćdziesiąt i pięć. Drugi z mniejszym złotych piętnaście. Diament kirowski⁷³ złotych dwanaście. Pierścień w nim pięć rubinów złotych dwanaście. Drugi także z mniejszymi rubinkami złotych sześć. Pierścień z małym rubinkiem złotych dwa. Dwa sygnety czerwone złotych dwadzieścia. Szafir w pierścieniu złotych piętnaście. Pierścień z perełką i rubinkiem złotych sześć. Wał złoty⁷⁴ okrągły złotych osiemnaście. Dwa pierścienie z opalikami złotych czternaście. Trzy pierścieniki przez [!] kamyczków złotych pięć, groszy piętnaście. Sztuczka albo ferecik⁷⁵ złoty, złotych dwa.

[s. 551]

Srebro

Dwanaście łyżek srebrnych z pozłotą waży grzywien⁷⁶ cztery łutów półtrzecia, po złotych dwudziestu, w tym złotych osiemdziesiąt i trzy, groszy pięć. Dwa tuziny łyżek srebrnych białych waży grzywien sześć i łutów cztery, po złotych szesnastu, w tym złotych sto. Konew srebrna wielka [waży] grzywien sześć łutów pięć, po złotych szesnastu grzywna, w tym złotych sto i jeden. Druga mniejsza waży grzywien trzy łutów półtora, po złotych szesnastu grzywna, w tym złotych czterdzieści dziewięć groszy piętnaście. Trzecia mała pozłocista waży grzywien [dwie] łutów półczternaście, po złotych dwudziestu grzywna, w tym złotych czterdzieści osiem, groszy dwadzieścia i sześć. Rostruchan jeden pozłocisty

swoje dzieci i ożywić je własną krwią. Z tego powodu z czasem ptak stał się symbolem Chrystusa i jego miłosierdzia. Motyw ten często był używany w renesansie, a klejnoty z pelikanem dekorowano najczęściej kamieniami szlachetnymi (E. Letkiewicz, *Klejnoty w Polsce*, op.cit., s. 527).

⁷² Mowa o emalii wykorzystywanej do dekoracji biżuterii.

⁷³ Zapewne chodzi o czarny diament.

⁷⁴ Zapewne mowa o podłużnym kawałku złota, w tym wypadku w kształcie obręczy.

⁷⁵ Mianem sztuczki określano pojedynczy element zdobniczy lub ich zespół; pod tym pojęciem kryją się również ozdoby jubilerskie przeznaczone do naszywania na suknie.

⁷⁶ Grzywna – jednostka wagi; jedna grzywna krakowska to ok. 201 gramów srebra, dzieliła się na 4 wiardunki = 8 uncji = 16 łutów.

waży grzywien dwie łuty jeden, po złotych dwudziestu i dwu grzywna, w [tym] złotych czterdzieści pięć, groszy jedenaście. Jeden kubek z pokrywką pozłocistą waży grzywnę jedne łutów siedem, po złotych dwudziestu i dwu, w tym złotych trzydzieści jeden, groszy siedemnaście. Drugi także srebrny biały waży grzywnę jedne łutów półpięta, po złotych siedemnastu grzywna, w tym złotych dwadzieścia i jeden, groszy dwadzieścia cztery. Dwa kubki spojone pozłociste waży grzywnę jedne łutów półtrzyznaście, po złotych siedemnastu grzywna, w tym złotych trzydzieści, groszy dziesięć. Dwa kubki białe z pozłotą waży grzywnę jedne łutów pięć, po złotych osiemnastu grzywna, w tym złotych dwadzieścia i trzy, groszy półosiemnaście. Dwie czary srebrne białe waży grzywien dwie łutów osiem, po złotych szesnastu grzywna, w tym złotych czterdzieści. Czarka pozłocista na nodze waży grzywnę jedną łutów pięć, po złotych dwudziestu grzywna, w tym złotych dwadzieścia i sześć, groszy dziesięć. Dwie czarki małe pozłociste waży grzywnę jedną łut jeden, po złotych osiemnastu grzywna, w tym złotych dziewiętnaście, groszy trzy. Dwie solnice małe pozłociste waży grzywnę jedną łutów cztery, po złotych siedemnastu grzywna, w tym złotych dwadzieścia i jeden, groszy osiem. Dwa kubki srebrne białe waży łutów półtrzyznaście, takowego srebra grzywna po złotych piętnastu, w tym złotych jedenaście, groszy

[s. 552]

dwadzieścia. Czarka mała jedna biała srebrna waży łutów półjedenasta, takowego srebra grzywna po złotych piętnastu, w tym złotych dziewięć, groszy dwadzieścia i cztery. Garnek srebrny z pokrywką waży grzywnę jedną łutów trzy, po złotych szesnastu grzywna, w tym złotych dziewiętnaście. Dwa pasy srebrne z pozłotą waży grzywien trzy łutów jedenaście, po złotych siedemnastu grzywna, w tym złotych sześćdziesiąt i sześć, groszy dwadzieścia i dwa. Pas biały srebrny waży grzywien dwie łutów półtora, po złotych szesnastu grzywna, w tym złotych trzydzieści trzy, groszy piętnaście. Piętnaście guzów podługowatych srebrnych, łutów półdziewięta waży, takowego srebra grzywna po złotych siedemnastu, w tym złotych dziewięć i groszy dwa. Dwie nożenice⁷⁷ srebrne waży łutów siedem, takowego srebra grzywna po złotych szesnastu, w tym złotych siedem. Nożenki jedne pozłociste waży łutów sześć, takowego srebra grzywna po złotych szesnastu, w tym złotych sześć. Siedem łyżek starych waży grzywnę jedną łutów sześć, po złotych piętnastu grzywna, w tym złotych dwadzieścia, groszy osiemnaście. Dwa kawałki faiselbru⁷⁸ waży grzywien trzy łutów

⁷⁷ Nożenki – nóż i widelec w ozdobnym futerale lub nazwa pojemnika na sztucce.

⁷⁸ Zapewne mowa o kawałkach czystego srebra (od niem. *Feinsilber*, w którym to słowie dla ułatwienia wymowy

piętnaście, takiego srebra po złotych dwudziestu półtrzecia grzywna, w tym osiemdziesiąt i osiem, groszy piętnaście. Dwa łańcuchy srebrne ważą grzywnę jedną łutów półtrzecia, po złotych piętnastu grzywna, w tym złotych siedemnaście, groszy dziesięć. Siedem tuzinów guzików srebrnych. Guzików dwadzieścia i dziewięć pozłociste. Dwa pierścienie srebrne. Cztery czapraski⁷⁹ srebrne. To wszystko waży grzywnę jedną łutów jedenaście, po złotych siedemnastu grzywna, w tym złotych dwadzieścia i osiem, gr 22.

Szaty Nieboszczykowskie

Kabat aksamitny⁸⁰ i pludry⁸¹, wilczura⁸² jedna, delijka podszyta⁸³, pludry i kabat atlasowe, kolet⁸⁴ skórzany podszyty kitajką⁸⁵, pluder pięć par, kabatów cztery, kozuch turecki jeden, kabat z koletem skórzany, palendran⁸⁶ z rękawami, drugi sukienny z guzikami, tłumoków⁸⁷ dwa, trzeci nowy sukienny, palendran, marmurek⁸⁸ do dwójga czapek, płaszców pięć, pończoch trzy pary

[s. 553]

skórzanych, czapek sukiennych lisich, pończoch jedwabnych dwie parze, czapka sobolowa, druga alamoczka⁸⁹, kiwiorów⁹⁰ dwa, sukna dwa łokcia [!], płaszcz na deszcz, aksamitu czarnego gładkiego łokci siedemnaście, kapeluszków trzy, czapki dwie

doszło do elizji „n”, a dostosowanie do rodzimego paradygmatu deklinacyjnego wymusiło zanik ruchomego „e”).

⁷⁹ Por. przyp. 38.

⁸⁰ Kabat – rodzaj krótkiego dopasowanego kaftana; w XVII w. kabat bywał ubiorem wojskowym.

⁸¹ Pludry – krótkie spodnie powyżej kolan noszone do ubioru zagranicznego.

⁸² Wilczura – okrycie zimowe z szerokimi rękawami, zazwyczaj podbite wilczym futrem.

⁸³ Delia, delijka – rodzaj długiego, męskiego okrycia wierzchniego z szerokimi rękawami. Delie zapinano na guzy. W tym przypadku prawdopodobnie podbita futrem i przeznaczona na zimę.

⁸⁴ Kolet – rodzaj ubioru wojskowego ze skóry łosiowej, jeleniej lub wołowej; zazwyczaj rozpięty z przodu i rozkloszowany od pasa; upowszechnił się w okresie wojny trzydziestoletniej.

⁸⁵ Kitajka – cienka jedwabna tkanina wełniana o splocie płóciennym.

⁸⁶ Palendra – długi płaszcz, zazwyczaj bez rękawów.

⁸⁷ Tłumok – skórzany lub sukienny worek przeznaczony do chowania rzeczy w podróży.

⁸⁸ Marmurek – futro z lisa; w XVII w. futra te należały do ekskluzywnej importowanej odzieży.

⁸⁹ Alamoda – suknia kobieca o kroju podobnym do męskiego wamsu, czyli rodzaju krótkiego, dopasowanego kaftana.

⁹⁰ Kiwior – w XVI w. kiwiorom określano szeroką i wysoką czapkę; z kolei w XVII w. termin ten oznaczał wysoki obszerny czepek damski.

sukienne niepodszyte, czamara⁹¹ popielata podszyta futrem, sukno od Rykwa⁹² na szaty białogłowskie nieboszczki p. Elżbiety przeszłej małżonki, płaszcz jeden kanawacowy⁹³ podszyty pupkami sobolowymi⁹⁴, suknia atlasowa czarna, druga adamaszkowa, suknia fiołkowa sukienna, kabat atlasowy siarczysty, płaszczyk czarny aksamitny, płaszczyk kanawacowy. Furmanka czarna atlasowa⁹⁵ nie podszyta.

Chusty białe

Obrusów trzydzieści i dwa, ręczników dwadzieścia, serwet półszosta tuzina, prześcieradeł trzynaście, poszew wielkich dziesięć, poszewek trzydzieści i sześć, tuwałn⁹⁶, frędzli łokci sześć do obrusów, kołdry białe trzy, kołdra tafcianna⁹⁷ czerwona i żółta na poły, tafta pstra do przykrycia pościeli, pacierze⁹⁸ bursztynowe z koralami i złote dziesiątki, pacierze wiśniowe rzezane, pacierze czarne gagatkowe⁹⁹, pościeli pierzyn dwie, poduszek trzy, materaców dwa. Obicie. Obicia sztuk cztery, kilimów trzy, kobierców cztery.

Miedź. Panewek¹⁰⁰ pięć, pateli¹⁰¹ dwie, wanienek trzy, miednic trzy, brytwanek dwie, patelle balwierkie dwie, patelle do tortów trzy, patella do pościeli, pokrywek pięć, warzecha miedziana jedna, bacziron¹⁰² do kołnierzy, kotłów pięć, kielnia jedna, fajerka jedna, wanien miedzianych sześć, garniec gorzałczany jeden, blacha miedziana do antwasa¹⁰³.

⁹¹ Czamara – wierzchnia szata sięgająca do bioder lub połowy ud o kroju zbliżonym do kontusza, podbijana futrem, z długimi, prostymi, wąskimi rękawami ozdobnymi guzikami i szamerunkami; w XVI i XVII w. częściej termin ten odnosił się do ubioru kobiecego.

⁹² Jan Briquet (Brykwet) – pasamonik, mieszczanin krakowski, zm. przed r. 1602 (S. Tomkowicz, *Przyczynki do historii kultury Krakowa*, op.cit., s. 243).

⁹³ Kanwa – rodzaj grubej, lnianej lub konopnej tkaniny używanej do ubiorów damskich. Niekiedy z kanwy wykonywano też zasłony i obicia.

⁹⁴ Pupkowe futro – skóra futerkowa z podbrzuszy zwierząt.

⁹⁵ Furmanka – rodzaj podróżnej sukni damskiej lub okrycie wierzchnie.

⁹⁶ Tuwałnia – szerokie ręczniki przywiezione do Polski z Włoch w XVI w.; nieraz zastępowały one obrusy na stołach.

⁹⁷ Tafta – gęsta i sztywna tkanina wykonana z naturalnego jedwabiu.

⁹⁸ Mowa o różańcach i koronkach do modlitwy.

⁹⁹ Gagatki – czarna odmiana bursztynu.

¹⁰⁰ Panew – metalowe naczynie w kształcie kociołka przeznaczone do gotowania na odkrytym ogniu.

¹⁰¹ Patela – rodzaj miski.

¹⁰² Możliwe, że słowo „bacziron” powstało na bazie włoskiego wyrazu *bacile* oznaczającego miskę.

¹⁰³ Antwas – naczynie na wodę wykorzystywane przy myciu.

Mosiądz. Korona cała i sześć esów w niej¹⁰⁴, lichtarzów szesnaście, moździerzuk jeden, żelazo do kołnierzy, miednic trzy, prawda jedna¹⁰⁵, nożyczki do świec dwoje.

Cyna. Półmisków złych trzydzieści, talerzy wielkich osiemnaście, talerzy małych dwadzieścia i cztery, czareczek siedem, tac do fruktów dwie, miednica z nalewką, solniczka jedna, kufel jeden, antwas do wody

[s. 554]

mawleka¹⁰⁶, misek siedem, kuflów dwa, tace trzy, kubków sześć, czareczka jedna.

Obrazów dwadzieścia i dwa.

Stoły. Stołów pięć, prasy dwie¹⁰⁷, krzesło wielkie, małych krzeseł dwie, stołków osiem, ławek cztery, mała jedna, łózek pięciore, skrzyń jedenaście, szkatuły dwie, koryt dwie, praska do bawełnic, ława mała, maglownica.

Żelazo kuchenne. Dynarów pięć¹⁰⁸, rusztów trzy, roznów pięć, wilków cztery¹⁰⁹, szanki do pieca dwoje, szale z gwichkami¹¹⁰, fajerka żelazna, tarło, durszlak.

Przędze półszósty sztuki, cienkiej sztuk trzy, płótna konopnego trzy sztuki całe i łokci dwadzieścia pięć. Szkło. Szklanki na konfekt¹¹¹ cztery, flasz wielkich i małych dwadzieścia, szklanice pięć, kieliszków dwanaście, puzderko maluskie z flaszeczkami¹¹², żelaza różne na górze w izdebce, pił dwie do rzeźniania.

Księgi

Liber de Architectura Vitruwii¹¹³, Liber Joannis Bellici także¹¹⁴, Liber Palladi także¹¹⁵, Liber

¹⁰⁴ Zapewne mowa o sześcioramiennym okrągłym pająku (świeczniku) sufitowym.

¹⁰⁵ Prawda – okrągła misa z mosiądzu ustawiana na stole lub podstawka pod misę z gorącą potrawą.

¹⁰⁶ Wyraz niezrozumiały.

¹⁰⁷ Zapewne mowa o rodzaju prasy, np. do bielizny stołowej. Por. przyp. 48.

¹⁰⁸ Denar – trójnóg, na którym ustawiano naczynie na ogniu.

¹⁰⁹ Wilki – metalowe zabezpieczenie paleniska.

¹¹⁰ Gwicht – odważnik.

¹¹¹ Zapewne chodzi o naczynia szklane do konfitur.

¹¹² Możliwe, że mowa o małych szklanych buteleczkach przeznaczonych do przechowywania lekarstw lub perfum.

¹¹³ Jedno z wydań *De architectura libri decem* Witruwiusza. Mogło to być wydanie *Di Lucio Vitruvio Pollione de architectura libri dece traducti de latino in vulgare affigurati: commentati et con mirando ordine insigniti*, Como 1521 z ilustracjami Cesarego Cesariana.

¹¹⁴ Giovanni Battista Belluzzi, *Nuova inventione di fabricar fortezze, di varie forme [...] Con un discorso infine intorno al presidiar, e guardar esse fortezze e quanto fa bisogno per il lor mantenimento*, Venezia 1598.

¹¹⁵ Zapewne któreś z wydań (Venetia 1570 lub 1581) *I quattro libri dell'architettura* Andrei Palladia.

fortificat[ionum] Bonauti Lorini¹¹⁶, Liber Aro Leonis Baptist[ae] Alberti¹¹⁷, Liber drugi *fortificat[ionum]* Bonauti Lorini, Liber instrumentorum Jacobi Bessoni¹¹⁸, Liber Laurentii Siricatt., wszystkie takie, Liber Nabuko Donoso, Liber *Miracula N[ajświętszego] Sacrament[u]*¹¹⁹, Liber Sebastiani Serlie Architect[ura]¹²⁰, drugie także, Liber Vitae sanctorum¹²¹, Liber agriculturae¹²², Liber *Methamorph[osis]* Ovidii¹²³, Liber Danti¹²⁴, Liber *Theatrum universale de principe*¹²⁵, Liber Biblia włoska, Liber Marci Tullii Ciceronis¹²⁶, Liber *Epistolae* Liugi Groci¹²⁷, Liber nie wiem jako go zowią, Liber *Thesaurus Pol[ono] Latin[o] Graec[us]*¹²⁸, Liber *Evangelici*, Liber Dileani, Liber *Partor Vigilano*¹²⁹,

¹¹⁶ Lorini Buonaiuto, *Delle fortificazioni [...] libri cinque. Ne' quali si mostra con le più facili regole la Scienza con la Pratica, di fortificare le città & altri luoghi sopra diversi siti...*, Venezia 1596 lub *Le fortificazioni nuovamente ristampate, corrette & ampliate con l'aggiunta del sesto libro*, Venezia 1609.

¹¹⁷ Zapewne *De re aedificatoria libri decem* Leona Battisty Albertiego. Od pierwszego wydania traktatu w r. 1450 do 2. poł. XVII w. ukazało się kilka edycji.

¹¹⁸ Jacobi Bessoni, *Theatrum instrumentorum et machinarum*, Lyon 1578 lub któreś z następnych wydań.

¹¹⁹ Możliwe, że chodzi o *Sacratissimi corporis Christi historia et miracula, quae in ecclesia Posnaniensi ordine Sacrae Carmelitanum diuina bonitas operatur studio et labore Thomae Treteri [...] collecta; et aeneis typis per Blasium Treterum* Tomasza Tretera wydane w r. 1609 w Braniewie.

¹²⁰ Któreś z ksiąg autorstwa Sebastiana Serlia o architekturze. Poszczególne księgi były publikowane od r. 1537. Całość złożyła się na *I Sette libri dell'architettura*.

¹²¹ Któreś z łacińskich wydań żywotów świętych.

¹²² Możliwe, że chodzi o *De agri cultura* Marka Porcjusza Katona, Lyon 1598 lub któreś z następnych wydań.

¹²³ Owidiusz, *Metamorphoseon*, Venezia 1556 lub któreś z następnych wydań.

¹²⁴ Któreś z włoskich (*Convivio*, *Detto d'Amore*, *La divina commedia*, *Vita nuova*, *Fiore czy Rime*) lub łacińskich (*De monarchia*, *De vulgari eloquentia*, *Quaestio de aqua et de terra*, *Epistolae* czy *Eclogae*) dzieł Dantego Alighieri.

¹²⁵ Możliwe, że pod tym określeniem kryje się *Theatrum principum orbis universi* Giovanniego Botera, Kolonia 1596.

¹²⁶ Któreś z dzieł retorycznych, filozoficznych, mów lub wydań dzieł zebranych Cicerona np. *Marci Tullii Ciceronis opera omnia*, Paris 1556.

¹²⁷ Luigi Groto, *Lettere famigliari di Luigi Groto cieco d'Adria, scritte in diuersi generi*, Venezia 1601.

¹²⁸ Grzegorz Knapski, *Thesaurus Polono Latino Graecus*. Pierwsza część słownika Knapskiego ukazała się w r. 1621. Tom drugi został wydany w r. 1626, a trzeci w r. 1632.

¹²⁹ Możliwe, że mowa o *Pastor vigilans* autorstwa jezuity Mateusza Bembusa, wyd. w Krakowie i Kolonii w r. 1618.

Liber Petrascor, Liber M[arci] T[ulii] Ciceronis, it[em] Liber M[arci] T[ulii] Cicer[onis], Liber Petri Messic¹³⁰, Liber il Coracziano, Liber Petri Crescentii¹³¹, Liber il Cortigiano¹³², Liber Evangelia, Liber Martialio Epigramaton¹³³, Liber Rudimenta linguae graece¹³⁴, Liber tertia pars chronici canonis¹³⁵,

¹³⁰ Zapewne chodzi o najpopularniejsze wówczas dzieło Pedra Mejía (Mexia) *Della selva di varia lettione di Pietro Messia, parti cinque* (Venezia 1565), które doczekało się licznych tłumaczeń i wydań w XVI w.

¹³¹ Crescentius, *Opus ruralium commodorum libri XII*. W XV i XVI w. traktat ten wielokrotnie wydawano, m.in.: Venezia 1528, 1534, 1536, 1538 czy Basileae 1548.

¹³² Baldassare Castiglione, *Il libro del Cortegiano*. Począwszy od pierwszego wydania w r. 1528 (Venezia), dzieło to w XVI i XVII w. doczekało się wielu edycji.

¹³³ Któreś z wydań *Epigramów* Marcjalisa, np. *Martialis Epigrammaton libri XII*, Antwerpiae 1568.

¹³⁴ Zapewne chodzi o któreś z wydań gramatyki greckiej jezuity Jacoba Grester, *Rudimenta Linguae Graecae Ex Primo Libro Institutionum* [...]. Możliwe, że mowa o edycji z r. 1598 (Leodium).

¹³⁵ Możliwe, że chodzi o *Chronicon Canonicorum Regularium ordinis S. Augustini Capituli Windesemensis Auctore Ioanne Bvschio*, Antwerpiae 1621.

Liber Vitae de santa Padrae, Liber medicinae¹³⁶, Liber Orfan Tunon, Libros tredecim różnych.

Strzelba. Arkebuzów trzy¹³⁷, szpad cztery, pu[g]/inałów¹³⁸ dwa, krucyfiksów cztery¹³⁹. Różne wicera należące różnym pp. Znalazło się po inwentarzu czerwonych złotych in sepecie¹⁴⁰, siodło włoskie [s. 555]

i uzda, grochu trzy beczki i skrzynka, owsa ćwiertni osiem plus vel minus, forma drewniana do świec.

Octavianus Besticius jako opiekun do tego aktu samego przed pomienioną p. Trewanią użyty, która pisać nie umie. Imieniem jej podpisuję się. m.p.¹⁴¹

¹³⁶ Zapewne mowa o jednej z książek Nicolausa Biesiusa, np. *De methodo medicinae liber unus*, Lovanium 1564.

¹³⁷ Arkebuz – w XVII w. nazwa ta odnosiła się do wszystkich typów lekkich, ozdobnych strzelb wykorzystywanych przez elitarne oddziały; arkebuzy również posiadała bogata szlachta i magnateria, wówczas egzemplarze tej broni były misternie zdobione.

¹³⁸ Pugań – rodzaj krótkiej broni służącej do obrony lub walki wręcz.

¹³⁹ Krzyż – broń sieczna w postaci pręta lub listwy, które są umocowane poprzecznie w stosunku do główki.

¹⁴⁰ Por. przyp. 46.

¹⁴¹ *Manu propria* – własnoręcznie.

BIBLIOGRAFIA

Rękopisy

ANK, Akta Miasta Krakowa, Inventaria, t. 256, s. 282–287.

ANK, Księgi sądu wojewodzińskiego żydowskiego krakowskiego, Acta decretorum, inscriptionum, protestationum et quietationum, t. 3, s. 333–337.

ANK, Księgi wielkorządów krakowskich, Acta (inducta), t. 10, s. 547–555.

ANK, Księgi grodzkie krakowskie, Relationes (inducta), t. 129, s. 1294–1299.

ANK, Księgi grodzkie krakowskie, Inscriptiones (inducta), t. 255, s. 1357–1359, 1644–1648.

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Metryka Koronna 182, k. 95–96.

Biblioteka Jagiellońska, Wypisy Żegoty Paulego, rkps 5357, t. 13, s. 53.

Opracowania

Balaban Majer, *Dzieje Żydów w Krakowie i na Kazimierzu (1304–1868)*, t. 1: (1304–1655), Kraków 1913.

Bartkiewicz Magdalena, *Odzież i wnętrza domów mieszczanskich w drugiej połowie XVI i w XVII wieku*, Wrocław i in. 1974.

Bieniarzówna Janina, *Schylek świetności*, w: *Dzieje Krakowa*, t. 2: *Kraków w wiekach XVI–XVIII*, red. Janina Bieniarzówna, Jan Marian Małecki, Józef Mitkowski, Kraków 1984.

Bochnak Adam, *Kościół św. Piotra i Pawła w Krakowie i jego rzymski pierwowzór oraz architekt królewski Jan Trevano*, „Prace Komisji Historii Sztuki”, T. 9: 1948.

Bogucka Maria, Samsonowicz Henryk, *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, Wrocław i in. 1986.

Chłapowski Krzysztof, Kowalska Halina, *Rylski Samuel*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 33, Wrocław 1991–1992.

Chmiel Adam, *Wawel. Materiały archiwalne do budowy zamku*, „Teka Konserwatorów Galicji Zachodniej”, T. 5: 1913.

Cieplucha Zygmunt, *Z przeszłości ziemi kościańskiej*, Kościan 1929.

Czarnowski Stanisław, *Ozdoby złotnicze w męskim stroju polskim*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 1986, t. 34, z. 3.

Danowska Ewa, *Intercyty, testamenty i inwentarze pośmiertne krakowskich mieszczan epoki nowożytnej jako źródło edycji*, w: *Teoria i praktyka edycji nowożytnych źródeł w Polsce (XVI–XVII w.)*, red. Adam Perłakowski, Kraków 2011.

Dworzeczek Włodzimierz, *Przyjemski Stanisław*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 29, Wrocław 1986.

Firpo Luigi, *Botero Giovanni*, w: *Dizionario Biografico degli Italiani*, t. 13, Rzym 1971.

Follprecht Kamila, *Włosi w elicie politycznej Krakowa do połowy XVII wieku. Topografia siedzib*, w: *Elita władzy miasta Krakowa i jej związki z miastami Europy w średniowieczu i epoce nowożytnej (do połowy XVII wieku)*, red. Zdzisław Noga, Kraków 2011.

Gadocha Marcin, *Testamenty i inwentarz Jadwigi i Marcina Mitkiewiczów – przyczynek do dziejów miesz-*

- czajstwa krakowskiego, „Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego”, T. 3: 2011.
- Główka Dariusz, *Majątek osobisty duchowieństwa katolickiego w Koronie w XVII i XVIII wieku*, Warszawa 2004.
- Groicki Bartłomiej, *Porządek sądów i spraw miejskich prawa magdeburskiego w Koronie Polskiej*, wyd. Karol Koranyi, Warszawa 1953.
- Janowski Piotr Józef, *Nieznane fakty z życia i działalności artystycznej rzeźbiarza Sebastiana Sali w świetle inwentarza pośmiertnego z r. 1652*, „Klio. Czasopismo Poświęcone Dziejom Polski i Powszechnym”, T. 56: 2020, nr 4.
- , *Rezydencja królewska w Łobzowie w epoce Wazów 1587–1668*, w: *Residentiae tempore belli et pacis. Materiały do badań i ochrony założeń rezydencjonalnych i obronnych*, red. Piotr Lasek, Piotr Sypczuk, Warszawa 2019.
- Justyniarska-Chojak Katarzyna, *Testamenty i inwentarze pośmiertne z ksiąg miejskich województwa sandomierskiego (XVI–XVIII wiek)*, Kielce 2010.
- Karpowicz Mariusz, *Matteo Castello. Architekt wczesnego baroku*, Warszawa 1994.
- Kazusek Szymon, *Handel żydowski Krakowa w połowie XVII wieku. Tabele materiałowe i statystyczne*, Kielce 2006.
- Kieszkowski Witold, *Zamek królewski w Łobzowie*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 1935, t. 4, nr 1.
- Klein Franciszek, *Kościół św. Piotra i Pawła w Krakowie*, „Rocznik Krakowski”, T. 12: 1910.
- Kowalczyk Jerzy, *Biblioteka Jana Szymona Wolffa inżyniera księcia Janusza Wiśniowieckiego na Zbarażu*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 1961, t. 23, nr 1.
- Krasnowolski Bogusław, *Historia klasztoru Benedyktynów w Staniątkach*, Kraków 1999.
- Krasny Piotr, *Sto lat samotności. Jezuicki kościół świętych Piotra i Pawła a architektura Krakowa i województwa krakowskiego w XVII wieku*, w: *Studia nad sztuką renesansu i baroku*, t. 12, red. Irena Rolska, Lublin 2015.
- Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1573–1611. Libri iuris civilis Cracoviensis 1573–1611*, wyd. Aniela Kielbicka, Zbigniew Wojas, Kraków 1994.
- Kuczman Kazimierz, *Przełom wawelski*, w: *Sztuka XVII wieku w Polsce. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki Kraków, grudzień 1993*, red. Teresa Hrankowska, Warszawa 1994.
- Kurzej Michał, *Siedemnastowieczne sztukaterie w Małopolsce*, Kraków 2012.
- Kutrzebianka Kazimiera, *Mauzoleum św. Stanisława w katedrze na Wawelu*, Kraków 1925.
- Kwaśniewicz Włodzimierz, *Encyklopedia dawnej broni i uzbrojenia ochronnego*, Warszawa 2017.
- Leśniak Franciszek, *Ruchomości mieszczan jako atrybuty stratyfikacji społecznej (XVI–XVIII w.)*, „Res Gestae. Czasopismo Historyczne”, T. 1: 2015.
- , *Wielkorządcy krakowscy XVI–XVIII wieku. Gospodarze zamku wawelskiego i majątku wielkorządowego*, Kraków 1996.
- Letskiewicz Ewa, *Klejnoty w Polsce. Czasy ostatnich Jagiellonów i Wazów*, Lublin 2006.
- Łoza Stanisław, *Architekci i budowniczowie w Polsce*, Warszawa 1954.
- , *Słownik architektów i budowniczych Polaków oraz cudzoziemców w Polsce pracujących*, Warszawa 1931.
- Malkiewicz Adam, *Kościół św. Piotra i Pawła w Krakowie – dzieje budowy i problem autorstwa*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Historii Sztuki”, 1967, z. 5.
- , *Księgozbiór architekta Krzysztofa Mieroszewskiego (Architektura cywilna – architektura wojskowa – sztuka wojenna)*, „Folia Historiae Atrium”, T. 12: 1976.
- , *Trevano czy Castello autorem ostatniej fazy budowy kościoła św. Piotra i Pawła w Krakowie*, „Folia Historiae Artium”, Seria Nowa, T. 2–3: 1996–1997.
- Miłobędzki Adam, *Architektura polska XVII wieku*, t. 1, Warszawa 1980.
- Mossakowski Stanisław, *Księgozbiór architekta Tylmana z Gameren*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”, T. 13: 1961.
- Osiecka-Samsonowicz Hanna, *Affaitati Isidoro w: Słownik architektów i budowniczych środowiska warszawskiego XV–XVIII*, red. Paweł Migasiewicz, Hanna Osiecka-Samsonowicz, Jakub Sito, Warszawa 2016.
- , *Moccia Filippo*, w: *Słownik architektów i budowniczych środowiska warszawskiego XV–XVIII*, red. Paweł Migasiewicz, Hanna Osiecka-Samsonowicz, Jakub Sito, Warszawa 2016.
- , *Poncino Tommaso*, w: *Słownik architektów i budowniczych środowiska warszawskiego XV–XVIII*, red. Paweł Migasiewicz, Hanna Osiecka-Samsonowicz, Jakub Sito, Warszawa 2016.
- Paszenda Jerzy, *Nieznane źródło do dziejów budowy kościoła św. Piotra w Krakowie*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 1966, t. 28, nr 1.
- Penkała-Jastrzębska Anna, *Mit srebrnej łyżeczki? Przedmioty prestiżowe w szlacheckich inwentarzach majątkowych z ksiąg grodzkich województwa krakowskiego w czasach saskich*, „Kwartalnik Historyczny”, 2020, t. 127, nr 1.
- Piechotkowie Maria i Kazimierz, *Bramy Nieba. Bożnice murowane na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1999.
- Pielas Jacek, *Inwentarze pośmiertne ruchomości szlachty sandomierskiej z XVII i XVIII wieku – perspektywy i problemy metodologiczne przygotowywanej edycji źródłowej*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 2015, t. 63, z. 4.
- , *Podziały majątkowe szlachty koronnej w XVII wieku*, Kielce 2013.
- Piotrowski Antoni Tomasz, *Kaplica karmelitańska Matki Boskiej Piaskowej w Krakowie. Nieznane dzieło architekta królewskiego Jana Trevano*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 1984, t. 46, nr 4.
- Popiołek Bożena, *Woli mojej ostatniej testament ten...: testamenty staropolskie jako źródło do historii mentalności XVII i XVIII wieku*, Kraków 2009.
- Pośpiech Andrzej, *Majątek osobisty szlachcica w świetle wielkopolskich pośmiertnych inwentarzy ruchomości z XVII wieku*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 1981, t. 29, z. 4.
- , *Pułapka oczywistości. Pośmiertne spisy ruchomości szlachty wielkopolskiej z XVII wieku*, Warszawa 1992.
- Ptański Jan, *Z dziejów krakowskiego kupiectwa od XIV do XIX w.*, Kraków 1910.

- Puzynina Jadwiga, „*Thesaurus*” Grzegorza Knapusza. *Siedemnastowieczny warsztat pracy nad językiem polskim*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1961.
- Rączka Jan Władysław, *Królewska rezydencja pałacowo-ogrodowa na Łobzowie. Stan badań i zachowane źródła archiwalne (1585–1655)*, „Teka Komisji Urbanistyki i Architektury”, T. 17: 1983.
- Różek Michał, *Katedra wawelska w XVII wieku*, Biblioteka Krakowska, nr 121, Kraków 1980.
- , *Mecenat artystyczny mieszczaństwa krakowskiego w XVII wieku*, Biblioteka Krakowska, nr 118, Kraków 1977.
- Rzadzić i olśniewać. *Klejnoty i jubilerstwo w Polsce w XVI i XVII wieku*, red. Dariusz Nowacki, Magdalena Piwocka, Danuta Szewczyk-Prokurat, Warszawa 2019.
- Solarz Olga, *Nieznane źródło do historii przebudowy pałacu wawelskiego za panowania Zygmunta III Wazy*, *Studia do dziejów Wawelu*, t. 2, Kraków 1961.
- Sowina Urszula, *Woda i ludzie w mieście późnośrednio-wiecznym i wczesnonowoczesnym. Ziemia polska z Europą w tle*, Warszawa 2009.
- Stabrawa Anna, *Apteka Królewska („Apotheca Regia”) w Krakowie przy ulicy Grodzkiej 43 w okresie od 1525 do 1634 r. oraz koligacje jej współwłaścicieli z rodziną Miączyńskich (Apteka w Krakowie przy ul. Grodzkiej 39)*, „*Krakowski Rocznik Archiwalny*”, T. 12: 2006.
- Stankiewicz Aleksander, *Architektura pałacu biskupów krakowskich w Kielcach w wieku XVII*, „*Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach*”, T. 31: 2016.
- Sygański Jan, *Z dawnych metryk kościoła Maryackiego w Krakowie*, Lwów 1911.
- Szyposz Jadwiga, *Przemiany odzieży szlachty Małopolski zachodniej w XVII w.*, „*Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*”, 1986, t. 34, z. 3.
- Targosz Karolina, *Kaplica biskupa Jakuba Zadzik w katedrze na Wawelu i jej autor Sebastian Sala*, *Studia do dziejów Wawelu*, t. 5, Kraków 1991.
- Tazbir Janusz, Łęczycki Paweł, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 18, Wrocław 1973.
- Testamenty szlacheckie z ksiąg grodzkich i ziemskich ziem halickiej z XVII wieku*, wyd. Paweł Klint, Konrad Rzemieniecki, Jakub Węglorz, Wrocław 2018.
- Testamenty szlachty krakowskiej XVII–XVIII w.: wybór tekstów źródłowych z lat 1650–1799*, oprac. Alicja Falniowska-Gradowska, Kraków 1997.
- Tomaszewski Edward, *Ceny w Krakowie w latach 1601–1795*, Lwów 1934.
- Tomkowicz Stanisław, *Przyczynki do historii kultury Krakowa w pierwszej połowie XVII w.*, Lwów 1912.
- Turnau Irena, *Słownik ubiorów: tkaniny, wyroby pozatka-kackie, skóry, broń i klejnoty oraz barwy znane w Polsce od średniowiecza do początku XIX w.*, Warszawa 1999.
- Volumina Constitutionum*, t. 4: 1641–1668, vol. 2: 1659–1668, wyd. Stanisław Grodziski, Marcin Kwiecień, Krzysztof Fokt, Warszawa 2017.
- Żurkowa Renata, *Drogi importu słowa drukowanego do Krakowa w pierwszej połowie XVII wieku*, „*Rocznik Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*”, T. 36: 1991.
- , *Handel książką Żydów krakowskich w pierwszej połowie XVII w.*, „*Rocznik Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*”, T. 35: 1990.

Piotr Józef Janowski – historyk sztuki, absolwent Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie oraz doktorant tejże uczelni. W swoim dorobku ma kilka artykułów na temat oprawy artystyczno-ideowej ceremonii żałobnych po śmierci królów polskich w XVI w. Interesuje się historią i architekturą pałacu królewskiego w Łobzowie oraz krakowskim środowiskiem artystycznym pierwszej połowy XVII wieku, w sposób szczególnie przybyłymi z północnej Italii.

POSTHUMOUS INVENTORY OF THE MOVABLES OF THE ROYAL ARCHITECT GIOVANNI TREVANO FROM 1642

On the basis of the inventory of the movable property remaining after the death of the royal architect Giovanni Trevano and newly found records, an important gap in the artist's biography, that is the previously unknown date of his death, has been filled. It can now be assumed that Trevano died in late October or early November 1642. The article also discusses the architect's family relations, including information about his children and his last wife, Santina de Carli. The analysis of this source also allowed for the identification of Trevano's professional and financial connections with Italians and Jews living in Krakow, such as Isaac Jakubowicz, the founder of a synagogue in Kazimierz. Trevano also cultivated extensive contacts with Kraków merchants, including Giovanni Vincenzo Bottini, Marc'Antonio Moriconi and the bookseller Oc-tavian Bestici. And the furniture list allowed us to recon-

struct the interior of the townhouse at Kanonicza Street in Kraków where the Trevano family lived. On the basis of a list of jewelry and clothes left behind by the deceased, his material situation was discussed. The inventory also includes a catalogue of the artist's book collection. The identification of individual titles and the analysis of this fragment of the inventory made it possible to establish that Trevano possessed treatises not only on architecture, but also on fortification and siege art. The book collection undoubtedly constituted the theoretical background of Trevano's occupations as an architect. Looking at the artist from the perspective of the movable property he left behind leads to the conclusion that Giovanni Trevano was a wealthy man who actively participated in the socio-cultural life of Kraków in the 1st half of the 17th century.